

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA PRIMÁRNÍ PEDAGOGIKY

Jarmila Malušková

3. ročník – kombinované studium
obor: Učitelství pro mateřské školy

**VYUŽITÍ MĚSTA BOSKOVICE PRO POZNÁVÁNÍ PŘÍRODY
A SPOLEČNOSTI U DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Vlasta Hrdličková, Ph.D.

Olomouc
2010

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a užila jen uvedených pramenů a literatury.

V Boskovicích dne 20.6.2010

.....

Děkuji PhDr. Vlastě Hrdličkové Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce,
poskytování rad a velmi vstřícný přístup.

OBSAH

Úvod	6
TEORETICKÁ ČÁST	8
1 Postavení učení o přírodě a společnosti v předškolním vzdělávání ..	9
1.1 Reforma vzdělávání - Národní program rozvoje vzdělávání v České republice.....	12
1.2 Postavení učení o přírodě a společnosti v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání	13
1.3 Odraz klíčových kompetencí v učení o přírodě a společnosti v předškolním vzdělávání	16
2 Organizační formy, metody a prostředky uplatňované při poznávání přírody a společnosti v předškolním vzdělávání.....	19
2.1 Organizační formy	19
2.2 Metody práce.....	22
2.3 Vyučovací prostředky	25
3 Město Boskovice jako podnět k realizaci poznávání přírody a společnosti	29
3.1 Přírodní podmínky	30
3.1.1 Geomorfologické podmínky.....	30
3.1.2 Klimatické, půdní a hydrologické podmínky	31
3.1.3 Rostlinstvo a živočišstvo	32
3.2 Historický vývoj města a jeho obyvatelstva	33
3.3 Průmysl a zemědělství	36
3.4 Kulturní rozvoj města	36
3.4.1 Významná kulturní zařízení	38
3.4.2 Významní rodáci města	39
3.5 Školství ve městě Boskovice	41

3.6	Ochrana životního prostředí.....	42
3.6.1	Sběr odpadu	45
3.6.2	Naučné stezky.....	45
PRAKTICKÁ ČÁST.....		47
4	Projekt Boskovické toulání	48
4.1	Výprava s Velenem za sedmizubým hřebenem.....	50
4.2	Výprava Za skřítky do lesa	57
4.3	Výprava S vílou ke studánce Otylka.....	64
4.4	Výprava Za stromy, co léčí.....	69
4.5	Výprava Za vodníkem k rybníčkům	77
Závěr		83
Seznam použité literatury a pramenů		85
Seznam příloh		89
ANOTACE		

Úvod

Mezi důležité otázky současného hektického života patří ochrana přírody a udržení zdravého života na modré planetě Zemi. Patří sem jistě i úcta ke kulturnímu dědictví národa, ochrana jeho kulturních památek a všeho krásného, co je kolem nás. Proto je nutné pěstovat lásku k přírodě a společnosti již od dětství. Cílem mojí bakalářské práce je seznámit děti předškolního věku s historií a přírodou v nejbližším okolí města Boskovice pomocí tvořivých činností na vycházkách a v mateřské škole.

Téma „Využití města Boskovice pro poznávání přírody a společnosti u dětí předškolního věku“ jsem si vybrala proto, že již mnoho let pracuji jako učitelka mateřské školy a v Boskovicích žiji od dětství. Při poznávání krás města jsem prošla řadu míst, která mi přilnula k srdci. Město v údolí říčky Bělé je obklopené spanilou přírodou, jež přímo láká k vycházkám a pozorování v každé roční době (viz obr. 1). Také se zde nachází spousta krásných historických památek, zajímavých míst, úžasných zákoutí a uliček. Při mé dlouholeté práci s malými dětmi v mateřské škole se v nich snažím prohlubovat lásku k místu, kde žijeme, umocňovat pocity a jejich získané poznatky a zkušenosti využít pro lepší život.

K tématu mě také přivedla skutečnost, že mateřská škola, ve které pracuji, má svůj školní vzdělávací program zaměřen na environmentální výchovu a věřím, že tato práce bude využita jako jeden z projektů výchovně-vzdělávací práce s dětmi. V posledních pěti letech jsem absolvovala několik seminářů a konferencí týkajících se environmentální problematiky a zavádění jejích prvků do práce s dětmi v mateřské škole, které pořádalo Školské zařízení pro environmentální vzdělávání Lipka v Brně.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část obsahuje 3 hlavní kapitoly, k nimž jsem čerpala informace z knih, publikací a internetových stránek města Boskovice. Dále jsem zpracovala informace z kurikulárních a metodických dokumentů týkajících se předškolního vzdělávání. Čtvrtá kapitola se zabývá již praktickým využitím tématu seznamování dětí s přírodou a společností v rámci celoročního projektu, který jsem nazvala Boskovické toulání. Pomocí něho děti postupně navštěvují různá místa ve městě a okolí, přičemž se hravou formou učí poznávat přírodu a historii města. Své poznatky zaznamenávají

v pracovním sešitě, který jsem navrhla a nazvala Toulavý deník. Před započtím projektu jej učitelka vytiskne pro každé dítě nebo lze jednotlivé pracovní listy tisknout postupně. Projektem provází hlavní postava ptáčníka Velen, jehož jméno je spjato s historií vzniku Boskovic.

Do bakalářské práce jsou pro větší názornost zakomponovány fotografie pořízené soukromě nebo z udávaných zdrojů, fotografie Jaroslava Horáka jsem použila ze souboru fotografií na CD se souhlasem autora. Dále jsem využila mapy z internetového portálu, ve kterých jsem vyznačila naplánovanou trasu. Součástí práce jsou také přílohy ve vazbě a přílohy mimo bakalářskou práci, které jsou v textu označené číselně s doplňkovým písmenem B.

Obr. 1 - Pohled na město Boskovice
(Foto: Jaroslav Horák)

TEORETICKÁ ČÁST

1 Postavení učení o přírodě a společnosti v předškolním vzdělávání

V období předškolního věku, kdy se dítě odpoutává od výlučného vztahu k matce, dochází k setkávání se s novými poznatky, úkoly, kdy vznikají nové sociální vztahy. Dítě si začíná uvědomovat prostředí kolem sebe, vnímá ho, snaží se mu porozumět, buduje si zásadní postoj ke světu. „Proto s sebou nese výchova v mateřských školách nesmírnou zodpovědnost“ (Hederer, 1994, s. 12).

V oblasti seznamování předškolního dítěte s přírodou se jedná o způsob utváření emocionálního vztahu dítěte k přírodě. Činnosti v přírodě probudí aktivitu, která je podnětem k rozvíjení dětské spontaneity a fantazie i zároveň prostředkem formování estetického, racionálního i etického hodnocení světa přírody. Jak píše Hederer: „Při poznávání přírody je třeba brát v úvahu dvě základní hlediska. Za prvé pozorování přírody a její chápání a za druhé poznání lidských zásahů a vlivů na přírodu“ (1994, s.14).

Velmi důležité je utváření přírodovědného myšlení dětí a ne pouhé zásobování informacemi a hotovými poznatky. V průběhu předškolního období mají praktické poznávací činnosti – hra, učení, zábavné činnosti i práce - zásobit dítě konkrétními poznatky a zkušenostmi. K získání vlastních znalostí malých dětí je nutné mít dostatek příležitostí ke hraní, zkoumání a manipulaci s předměty, kterých se mohou dotýkat, zkoušet je a hrát si s nimi. Jak říká Williams aj.: „U dětí tedy platí, že se učí praktickou činností“ (1996, s. 18). Dále zdůrazňuje dovednost konání pokusů dětí s minimálním vedením a případnými otázkami učitele, které vedou k řadě dalších nápadů a řešení problémů (Williams aj., 1996).

Pobyt lidí v přírodě znamená pro ni jisté ohrožení, proto je nutné naučit děti chovat se tak, aby ji neničily, ale spíše udržovaly pro další život. Jak uvádějí Dobroruková, Dobroruka: „Měj stále na paměti: člověk již dávno přestal být součástí přírodních společenstev a téměř každá jeho činnost přírodu ohrožuje. Ale přitom pochopil, že bez přírody nemůže žít. Začne ji tedy chránit, vlastně před sebou samým. Nejprve však musí přírodu a vztahy v ní poznat, jinak jeho snaha může mít zcela opačný účinek. A proto chod' do přírody, ne sice jako domů, ale jako na návštěvu

k někomu, koho si vážíš a koho máš rád. Chovej se tiše, skromně, méně mluv a víc poslouchej a pozoruj. Ať po tvé návštěvě nezůstane v přírodě ani stopa!" (2001, s. 10).

Aby dítě nezůstalo na úrovni více či méně pasivní reprodukce, je potřeba naučit ho chápat vnitřní souvislosti a vztahy a zvládnout postupy, jimiž může informace o přírodě zpracovávat. „Přírodovědné aktivity rozvíjejí u dětí zvědavost, radost z praktické činnosti a vytrvalost při řešení problémů“ (Bennett, Smith, 1996, s. 4).

V procesu seznamování s přírodou se vyskytují fáze, které jsou podmíněny vývojem poznávacích schopností dítěte, jež musíme respektovat. V počáteční fázi se dítě učí používat všech smyslů pro pozorování a určování významu slov, jež mu pomohou označit pozorované předměty a jevy. Učí se odlišovat smyslové charakteristiky dějů a věcí kolem sebe (vůně, chuť, povrch, tvar,...), ale i početnost předmětů a jejich umístění v prostoru ve vztahu k vlastní osobě (jsou nahoře, dole, vpravo, vlevo, daleko, blízko...). Na základě vnímání smyslových odlišností postupně dochází k zobecňování a zkvalitňování pojmů, ale také pojmů označení místa, velikosti, směru a času. Pomocí těchto pojmů dokáže dítě vytvářet kategorie předmětů založených na jejich vlastnostech, vzhledu, seznamuje se s principy měření na základě porovnávání (Kolektiv autorů, 1982).

Dítě se učí systematickým pozorováním odhalovat vztahy a souvislosti mezi předměty a jevy, postupně dospívá k samostatnému objevování, činnostem, pokusům i omylům a nakonec k řešení jednoduchého problému, který mu v rámci seznamování s přírodou nabídneme. Jak píše Patočka: „Poznávat přírodu dá práci, ale jaká je potom radost nad tím, co jsem objevil, co prozkoumal a čemu porozuměl. Touhle svou vlastní hlavou jsem vymyslel, jak na to a svými vlastníma rukama jsem to zařídil. Každý další pokus, který jsem provedl, mě o kousíček přírodu přiblížil. Pochopil jsem, že všechno v ní má svůj význam a že každý život závisí na jiných životech. Že příroda je jen jedna a pro všechny“ (1984, s.5).

V práci mateřské školy se vedle seznamování s přírodou formou konkrétních poznávacích činností vyskytuje i poznávání zprostředkované uměleckou formou obrazovou nebo slovní. Emocionalitě dítěte velmi vyhovuje umělecké vyjádření některých přírodních dějů například básnickými, literárními či výtvarnými obrazy. V uměleckém díle promlouvá příroda lidskou řečí, cítí a jedná tak, jak je dítě podle

lidských zkušeností zvyklé, dítě vše tímto „zlidštěním“ snadněji pochopí a prožije (mluvící zvíře, živá květina,...). Umění vyvolává neopakovatelné prožitky, probouzí a rozvíjí individualitu osobnosti, kompenzuje některé negativní důsledky naší civilizace, pomáhá překonávat někdy barbarský vztah současné civilizace k přírodě a mobilizuje dítě k hlubšímu porozumění a ochraně přírody. Dáváme přednost přímému pozorování všech dostupných jevů před slovně nebo obrazně názorným, mnohdy laicky zjednodušeným seznámením s přírodou (viz obr. 2).

Obr. 2 – Pozorujeme ovečky (Foto: Jarmila Malušková)

Pro další návaznost na předměty v základní škole by měly být tvořivost, aktivita, explorace, experimentace, neustálé hledání a otázky dítěte ve vztahu k přírodě konečným cílem seznamování s přírodou (Kolektiv autorů, 1982). Pro zprostředkování citového vztahu k přírodě je důležitá ochota nechat vstoupit kousek přírody do naší blízkosti, k tomu nejlépe poslouží naše školní zahrada.

Vytvoření hlubšího vztahu k přírodě, který je prvopočátkem celoživotního vztahu ke krásám přírody a hodnotám života, je velice důležité záměrné plánování působení na dítě, kdy si učitelka mateřské školy musí stále uvědomovat psychické zvláštnosti tohoto období a přizpůsobit jim formy své práce.

„Rozhodujícím činitelem v realizaci nového a tvořivého přístupu k seznamování dítěte s přírodou je samozřejmě učitelka. Na ní především záleží, jak dokáže včlenit dítě do dynamického světa přírody a učinit z tohoto světa pro dítě nejen zdroj poznání, ale i citových prožitků, které obohatí celou jeho osobnost. Citlivý vztah učitelky k přírodě a jeho bohaté prožívání pomůže dovést děti k tomu, že touha

po poznávání přírody, obdiv a úcta k ní se stanou jejich životní potřebou" uvádí kolektiv autorů (1982, s. 20).

V následujících podkapitolách bych se chtěla věnovat základním otázkám výchovy a vzdělávání dětí předškolního věku u nás z hlediska legislativy a závazných národních kurikulárních dokumentů.

1.1 Reforma vzdělávání - Národní program rozvoje vzdělávání v České republice

Na základě usnesení vlády vznikl Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, jež formuluje východiska, obecné záměry a programy rozvoje vzdělávací soustavy. Jedná se o otevřený, postupně se obnovující dokument, který se zabývá jak celou vzdělávací soustavou, tak jednotlivými stupni a druhy škol.

V kapitole zabývající se specifickými problémy stupňů a oblastí vzdělávání je v podkapitole o předškolním vzdělávání vyzdvížena přednost institucionálního předškolního vzdělávání jako „odborného vedení dětí a cílevědomého vytváření vhodných podmínek pro jejich rozvoj a vzdělávání“ (MŠMT 2001, s. 45).

Jedním z doporučení v Národním programu rozvoje vzdělávání v České republice je potřeba vypracování rámcových programů, kde je zdůrazněna nutnost „vzhledem k současné nedostatečnosti styku dětí se zdravou přírodou, která dítěti poskytuje komplex informací nezbytných pro chápání fungujících vazeb a možností být aktivní, vytvářet co nejvíce příležitostí k přímým stykům dítěte se zdravým životním prostředím“ (MŠMT 2001, s. 46).

Systém kurikulárních dokumentů na státní úrovni představuje Národní program vzdělávání a Rámcové vzdělávací programy, ze kterých vychází školní vzdělávací programy na úrovni školní.

1.2 Postavení učení o přírodě a společnosti v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále RVP PV) je prvním stupněm vzdělávání dětí a mládeže v České republice. Jako závazný dokument pro výchovu a vzdělávání dětí před vstupem do základní školy „Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání vymezuje hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku“ (Smolíková a kol., 2006, s.6).

Obsah vzdělávání je přizpůsoben věku a úrovni myšlení dětí tak, že zcela přirozeně propojuje 5 vzdělávacích oblastí:

- Dítě a jeho tělo
- Dítě a jeho psychika
- Dítě a ten druhý
- Dítě a společnost
- Dítě a svět

Tyto oblasti se vzájemně prolínají, jsou v nich stanoveny dílčí cíle, vzdělávací nabídka a očekávané výstupy dětí, jež zpravidla dosáhnou na konci předškolního vzdělávání .

V RVP PV se otázkou poznávání přírody a společností zabývá zejména **oblast environmentální - Dítě a svět**, v níž se dítě seznamuje s okolním světem a tím, co se kolem děje, kde se tvoří základy odpovědného přístupu k životnímu prostředí vůbec. Z tohoto dokumentu uvádím dané cíle, nabídku a výstupy v nezměněném rozsahu bez úprav.

K naplnění stanovených záměrů slouží učitelce různorodé cíle přiměřené věku, jež nazýváme **dílčí vzdělávací cíle**:

- „seznamování s místem a prostředím, ve kterém dítě žije, vytváření pozitivního vztahu k němu
- vytváření elementárního povědomí o širším přírodním, kulturním i technickém prostředí, o jejich rozmanitosti, vývoji a neustálých proměnách
- poznávání jiných kultur

- pochopení, že změny způsobené lidskou činností mohou prostředí chránit a zlepšovat, ale také poškozovat a ničit
- osvojení si poznatků a dovedností potřebných k vykonávání jednoduchých činností v péči o okolí při spoluvytváření zdravého a bezpečného prostředí a k ochraně dítěte před jeho nebezpečnými vlivy
- rozvoj úcty k životu ve všech jeho formách
- rozvoj schopnosti přizpůsobovat se podmínkám vnějšího prostředí i jeho změnám
- vytvoření povědomí o vlastní sounáležitosti se světem, s živou a neživou přírodou, lidmi, společnostmi, planetou Zemí“ (Smolíková a kolektiv, 2006, s. 29).

K naplnění dílčích cílů poskytuje učitelka dětem činnosti, jež tvoří různorodá a pro děti co nejzajímavější **vzdělávací nabídka:**

- „přirozené pozorování blízkého prostředí a života v něm, okolní přírody, kulturních i technických objektů, vycházky do okolí, výlety
- aktivity zaměřené k získávání praktické orientace v obci (vycházky do ulic, návštěvy obchodů, návštěvy důležitých institucí, budov a dalších pro dítě významných objektů)
- sledování událostí v obci a účast na akcích, které jsou pro dítě zajímavé
- poučení o možných nebezpečných situacích a dítěti dostupných způsobech, jak se chránit (dopravní situace, manipulace s některými předměty a přístroji, kontakt se zvířaty, léky, jedovaté rostliny, běžné chemické látky, technické přístroje, objekty a jevy, požár, povodeň a jiné nebezpečné situace a další nepříznivé přírodní a povětrnostní jevy), využívání praktických ukázek varujících dítě před nebezpečím
- praktické užívání technických přístrojů, hraček a dalších předmětů a pomůcek, se kterými se dítě běžně setkává
- přirozené i zprostředkované poznávání přírodního okolí, sledování rozmanitostí a změn v přírodě (příroda živá i neživá, přírodní jevy a děje, rostliny, živočichové, krajina a její ráz, podnebí, počasí, ovzduší, roční období)
- práce s literárními texty, s obrazovým materiálem, využívání encyklopedií a dalších médií
- kognitivní činnosti (kladení otázek a hledání odpovědí, diskuse nad problémem, vyprávění, poslech, objevování)

- praktické činnosti, na jejichž základě se dítě seznamuje s různými přírodními i umělými látkami a materiály ve svém okolí a jejichž prostřednictvím získává zkušenosti s jejich vlastnostmi (praktické pokusy, zkoumání, manipulace s různými materiály a surovinami)
- využívání přirozených podnětů, situací a praktických ukázek v životě a okolí dítěte k seznamování dítěte s elementárními dětmi srozumitelnými reáliemi o naší republice
- pozorování životních podmínek a stavu životního prostředí, poznávání ekosystémů (les, louka, rybník apod.)
- ekologicky motivované hrové aktivity (ekohry)
- smysluplné činnosti přispívající k péči o životní prostředí a okolní krajinu, pracovní činnosti, pěstitelské a chovatelské činnosti, činnosti zaměřené k péči o školní prostředí, školní zahradu a blízké okolí“ (Smolíková a kolektiv, 2006, s. 29-30).

Na konci vzdělávacího procesu by mělo dítě mít určité dovednosti, vědomosti a návyky, takzvané **očekávané výstupy**:

- „orientovat se bezpečně ve známém prostředí i v životě tohoto prostředí (doma, v budově mateřské školy, v blízkém okolí)
- osvojit si elementární poznatky o okolním prostředí, které jsou dítěti blízké, pro ně smysluplné a přínosné, zajímavé a jemu pochopitelné a využitelné pro další učení a životní praxi
- mít povědomí o širším společenském, věcném, přírodním, kulturním i technickém prostředí i jeho dění v rozsahu praktických zkušeností a dostupných praktických ukázek v okolí dítěte
- vnímat, že svět má svůj řád, že je rozmanitý a pozoruhodný, nekonečně pestrý a různorodý - jak svět přírody, tak i svět lidí (mít elementární povědomí o existenci různých národů a kultur, různých zemích, o planetě Zemi, vesmíru apod.)
- všimnout si změn a dění v nejbližším okolí
- porozumět, že změny jsou přirozené a samozřejmé (všechno kolem se mění, vyvíjí, pohybuje a proměňuje a že s těmito změnami je třeba v životě počítat), přizpůsobovat se běžně proměnlivým okolnostem doma i v mateřské škole

- mít povědomí o významu životního prostředí (přírody i společnosti) pro člověka, uvědomovat si, že způsobem, jakým se dítě i ostatní v jeho okolí chovají, ovlivňují vlastní zdraví i životní prostředí
- rozlišovat aktivity, které mohou zdraví okolního prostředí podporovat a které je mohou poškozovat, všímat si nepořádků a škod, upozornit na ně
- pomáhat pečovat o okolní životní prostředí (dbát o pořádek a čistotu, nakládat vhodným způsobem s odpady, starat se o rostliny, spoluvytvářet pohodu prostředí, chránit přírodu v okolí, živé tvory apod.)“ uvádí RVP PV (Smolíková a kolektiv, 2006, s. 30).

Vzdělávání dětí předškolního věku je komplexní proces, ve kterém nelze oddělit jednotlivé výchovně-vzdělávací oblasti od sebe. RVP PV předpokládá propojení všech oblastí výchovy. V rámci poznávání přírody a společnosti jsem pro dítě ukončující předškolní vzdělávání vybrala ze všech oblastí vzdělávání dílčí cíle, vzdělávací nabídku a očekávané výstupy a jejich výběr jsem zařadila do Přílohy č.1.

Pomocí těchto vzdělávacích cílů a očekávaných výstupů jsou u dětí vytvářeny základy klíčových kompetencí jako první krok ke vzdělávání, na který navazují další stupně celoživotního vzdělávání a jimiž se zabývám v následující podkapitole.

1.3 Odraz klíčových kompetencí v učení o přírodě a společnosti v předškolním vzdělávání

Tvorba budování základů klíčových kompetencí u dětí předškolního věku je důležitá nejen z hlediska zahájení systematického učení, ale i pro další vývoj jeho života a celoživotního vzdělávání. Jedná se o soubor schopností, vědomostí, dovedností a postojů, které jsou potřebné pro další plnohodnotné zapojení dítěte do společnosti. V Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání rozlišujeme **klíčové kompetence**:

- Kompetence k učení
- Kompetence k řešení problémů

- Komunikativní
- Sociální a personální
- Činnostní a občanské

K oblasti poznávání přírody a společnosti v RVP PV se pro dítě ukončující předškolní vzdělávání vztahují tyto vybrané předpokládané klíčové kompetence:

Kompetence k učení

- „soustředěně pozoruje, zkoumá, objevuje, všímá si souvislostí, experimentuje a užívá při tom jednoduchých pojmů, znaků a symbolů
- získanou zkušenost uplatňuje v praktických situacích a v dalším učení
- má elementární poznatky o světě lidí, kultury, přírody i techniky, který dítě obklopuje, o jeho rozmanitostech a proměnách; orientuje se v řádu a dění v prostředí, ve kterém žije
- klade otázky a hledá na ně odpovědi, aktivně si všímá, co se kolem něho děje; chce porozumět věcem, jevům a dějům, které kolem sebe vidí; poznává, že se může mnohému naučit, raduje se z toho, co samo dokázalo a zvládlo“ (Smolíková a kolektiv, 2006, s. 12)

Pro další vývoj dítěte jsou důležité také následující vybrané kompetence.

Kompetence k řešení problémů:

- „všímá si dění i problémů v bezprostředním okolí; přirozenou motivací k řešení dalších problémů a situací je pro něj pozitivní odezva na aktivní zájem
- řeší problémy, na které stačí; známé a opakující se situace se snaží řešit samostatně (na základě nápodoby či opakování), náročnější s oporou a pomocí dospělého
- problémy řeší na základě bezprostřední zkušenosti; postupuje cestou pokusu a omylu, zkouší, experimentuje; spontánně vymýšlí nová řešení problémů a situací; hledá různé možnosti a varianty (má vlastní, originální nápady); využívá při tom dosavadních zkušeností, fantazii a představivost“ (tamtéž)

V dnešním technickém světě při získávání informací se dítě neobejde bez zkušeností s komunikativními prostředky, které jsou obsažené v další kompetenci.

Komunikativní kompetence:

- „dovede využít informativní a komunikativní prostředky, se kterými se běžně setkává (knížky, encyklopedie, počítač, audiovizuální technika, telefon atp.)“ (Smolíková a kolektiv, 2006, s. 13).

V životě, ve společnosti a kolektivu vrstevníků dítě potřebuje ovládat následující dva okruhy kompetencí.

Sociální a personální kompetence:

- „samostatně rozhoduje o svých činnostech; umí si vytvořit svůj názor a vyjádřit jej
- uvědomuje si, že za sebe i své jednání odpovídá a nese důsledky
- spolupodílí se na společných rozhodnutích; přijímá vyjasněné a zdůvodněné povinnosti; dodržuje dohodnutá a pochopená pravidla a přizpůsobí se jim“ (tamtéž)

Činnostní a občanské kompetence:

- „zajímá se o druhé i o to, co se kolem děje; je otevřené aktuálnímu dění
- chápe, že zájem o to, co se kolem děje, činnost, pracovitost a podnikavost jsou přínosem a že naopak lhostejnost, nevšímavost, pohodlnost a nízká aktivita mají svoje nepříznivé důsledky
- má základní dětskou představu o tom, co je v souladu se základními lidskými hodnotami a normami, i co je s nimi v rozporu, a snaží se podle toho chovat
- ví, že není jedno, v jakém prostředí žije, uvědomuje si, že se svým chováním na něm podílí a že je může ovlivnit
- dbá na osobní zdraví a bezpečí svoje i druhých, chová se odpovědně s ohledem na zdravé a bezpečné okolní prostředí - přírodní i společenské“ (Smolíková a kol., 2006, s. 14).

2 Organizační formy, metody a prostředky uplatňované při poznávání přírody a společnosti v předškolním vzdělávání

Při práci s dětmi předškolního věku je velice důležitý správný výběr organizačních forem, metod a prostředků, jimiž docílíme získání klíčových kompetencí na konci vzdělávání. Každá učitelka si je volí dle dosažených zkušeností a vědomostí dětí, jejich věku a tělesných potřeb tak, aby byly v souladu s RVP PV a odpovídaly výchovným, vzdělávacím a psychologickým specifikám současného předškolního vzdělávání. Otázku volby metod, forem a prostředků řeší učitelka denně, proto je znalost jejich bohatého výběru velmi důležitá.

V následujících podkapitolách uvádím přehled organizačních forem, výchovně-vzdělávacích metod a vyučovacích prostředků z obecného didaktického hlediska.

Obr. 3 – Na vycházce v Pílském údolí (Foto: Jarmila Malušková)

2.1 Organizační formy

Organizační formy se utváří současně s metodami a obsahem, vzájemně se doplňují. V současnosti jsou chápány podle Nelešovské jako „uspořádání vnějších organizačních stránek a podmínek vyučování, v níž se realizuje vyučovací proces“ (Nelešovská, Spáčilová, 2005, s. 181). Mezi základní organizační formy vyučování řadí vyučovací hodinu, vycházky a exkurze, nověji vyučování v knihovně, v síni tradic a jiné. V našich současných školách se objevují nové přístupy k organizačním

formám, zejména vyučování v blocích, kooperativní vyučování, partnerská výuka, individualizovaná výuka, samostatná práce, jak uvádí Nelešovská, Spáčilová (2005).

Z obecně didaktického hlediska jsou podle Průchy organizační formy výuky „v tradiční didaktice chápány jako vnější stránka vyučovacích metod“ (Průcha a kol., 2001, s. 148).

Podle prostředí rozlišuje výuku:

- Ve třídě
- Ve specializovaných prostorech školy
- V přirozeném prostředí

Podle toho, jak jsou uspořádání žáci, rozlišuje vyučování:

- Frontální
- Skupinové

Podle toho, jak jsou rozdělené role žáků, rozlišuje:

- Kooperativní učení
- Individuální forma vyučování

Jako základní formu výuky považuje vyučovací hodinu (Průcha a kol.,2001).

Maňák rozšiřuje klasifikaci forem ještě šířeji, zvláště formy podle charakteru prostředí (např. výuka v muzeu, koutku tradic, učebně výrobní jednotka). Podle vztahu k osobnosti žáka rozšiřuje formy o výuku individualizovanou a hromadnou (Maňák, 2003).

Ve výchově o přírodě a tradičně pojatou školou se jeví určitá rozdílnost forem. Hanuš (2009) se domnívá, že budou zvláště vyhledávané moderní formy výchovy:

- Týmové vyučování
- Akční učení
- Situační a příběhová dramata
- Kooperativní učení

Při učení dětí uplatňujeme i další formy vyučování. Jednou z nich je projektové vyučování, které je podle Skalkové „založeno na řešení komplexních teoretických nebo praktických problémů na základě aktivní činnosti žáků“ (2007, s. 234). Dále Skalková předkládá systém variabilních organizačních forem, mezi něž zvláště patří otevřené vyučování, které spočívá ve společných činnostech v kruhu, svobodně volené

práci, týdenním plánování, řešení projektů a přímo vedených činnostech učitele (2007).

V mateřské škole při poznávání přírody užíváme různorodé organizační formy aktivit jak spontánních, tak řízených. Jedná se zejména o didakticky cíleně nabízené činnosti, které probíhají většinou v malých skupinách nebo individuálně. Patří sem hravé činnosti ve třídě - různé environmentálně zaměřené hry, práce s přírodním materiálem, činnosti v koutku přírody, výstavky přírodnin, zakládání herbářů, ale také četba a prohlížení knih a časopisů o zvířátkách, o přírodě.

Také na školní zahradě a v nejbližší přírodě využíváme formy hry s přírodním materiálem, sbíráme léčivé rostliny, přírodniny, monitorujeme výskyt živočichů a rostlin, provozujeme drobné pěstitelské práce na školním záhoně a v zahradě.

Dále organizujeme tematicky zaměřené exkurze, besedy. Dětem můžeme nabídnout i mimotřídní formy aktivit - pěstitelské a chovatelské kroužky.

Děti v mateřské škole pobývají venku pravidelně každý den nejméně 2 hodiny. Podle možností - roční doby, tematicky zaměřených činností - volíme buď pobyt na zahradě školy nebo vycházky. Při seznamování dětí s přírodou je významnou vyučovací formou zejména vycházka (viz obr. 4). Každá vycházka by měla být předem promyšlená a připravená tak, abychom plnili dané cíle s určitým záměrem. Vycházka působí všestranně na osobnost dítěte - rozvíjí nejen po stránce tělesné, ale hlavně psychické a sociální. Nevýhodným se jeví fakt časové náročnosti a organizace vycházek. Jak píše Podroužek "u zoologicky zaměřených vycházek je však velmi problematické plánování toho, co chceme pozorovat, protože předem nevíme, které a jaké živočichy uvidíme.

Obr. 4 – Vycházka do Arboreta Šmelcovna (Foto: Jarmila Malušková)

Na vycházce se musíme chovat velmi opatrně, abychom nevyplašili živočichy. Vhodné je brát na vycházku dalekohledy, které usnadňují pozorování" (2003, s. 135). Přesto je vycházka nedílnou součástí výchovy a vzdělávání předškolního dítěte.

Při práci s dětmi se organizační formy vzájemně prolínají, při jejich výběru záleží na konkrétních souvislostech. Vhodnost výběru závisí podle Skalkové na cíli práce, charakteru probírané látky, individuálních potřebách a zvláštnostech dětí i dispozičních možnostech školy. Pro obohacení forem vzdělávání je podle Skalkové důležité využívat častěji nové techniky učení (2007).

2.2 Metody práce

Metoda je důležitá kategorie pedagogiky, osvědčený způsob řízení výchovně vzdělávacího procesu. Podle Maňáka (2003) je to rozhodující prostředek k dosažení cílů při všech činnostech s dětmi, tudíž velice záleží na vhodném výběru metod a na jejich ovládnutí, způsobu použití.

Průcha a kol. (2001, s. 287) definuje vyučovací metodu jako „postup, cestu, způsob vyučování“, která jak uvádí dále „charakterizuje činnost učitele vedoucí žáka k dosažení stanovených vzdělávacích cílů“.

V pedagogické literatuře se setkáváme s různou klasifikací metod podle různých hledisek. Ve výchovně vzdělávacím procesu s dětmi předškolního věku **v mateřské škole** nejlépe vyhovuje klasifikace podle Opravilové (1988), jež uvádí následující nejčastější třídění metod podle těchto hledisek :

- Podle zdroje získávání poznatků :
  - metody slovní (vyprávění, výklad, rozhovor, beseda, poslech nahrávek)
  - metody názorné (pozorování, předvádění - demonstrace, film, televize)
  - metody praktické činnosti (praktické cvičení, získávání smyslových zkušeností)
- Podle organizačních forem činnosti učitelky:
  - metody skupinové práce s dětmi
  - metody kolektivní práce s celou třídou - frontální

- metody individuálního vyučování
- Podle charakteru poznávací činnosti a míry samostatnosti dítěte:
  - metody heterodidaktické - činnost vede učitelka, patří sem i metody motivační
  - metody autodidaktické - samostatné činnosti dítěte bez zásahu učitelky
- Podle druhu užitého logického postupu:
  - metody analytické
  - metody syntetické
  - metody srovnávací
  - metody induktivní
  - metody deduktivní
- Podle etap procesu rozvíjení poznání:
  - metody seznamovací – výklad, rozhovor
  - metody opakovací - procvičování
  - metody zkoušení, prověřování a hodnocení

Jednu ze základních moderních vzdělávacích metod představuje takzvané problémové vyučování zaměřené na řešení problému, pomocí něhož si dítě osvojuje nové poznatky, objevuje souvislosti, vyvozuje závěry z vlastních chyb.

V klasifikaci metod podle Nelešovské, Spáčilové (2005) je uvedeno podobné třídění v mírných obměnách, navíc bych zdůraznila v současnosti užívané nové přístupy k metodám, tzv. aktivizující metody:

- metody diskusní
- metody situační a inscenační (případové studie, hraní rolí)
- metody problémové (pokus a omyl, rozumová analýza, řešení vhladem - postřehem)
- metody projektové (komplexní problém s uplatněním zkušeností)
- didaktické hry (činnosti s jasnými pravidly)

S podobným popisem metod se setkáme také u Šimoníka (2003), ze kterých bych zdůraznila význam projektové metody, při kterých se uplatňují zejména metody samostatné práce.

Velice podrobný výčet metod předkládá také Skalková, která mimo jiné popisuje metodu brainstormingu - burzy nápadů, jež „slouží k hledání nových řešení problémů“ (2007, s. 192).

V mateřské škole používáme nejvíce metody vyprávění, rozhovoru, popisu, při kterých používáme různé obrázky, knížky, didaktické materiály. S dětmi často pracujeme s knihou - používáme atlasy rostlin i zvířat, encyklopedie, botanické klíče, určovací pomůcky, vše pomocí metody didaktické hry.

Jednou z nejdůležitějších činností, které dítě provádí, je samozřejmě hra. Představuje pro dítě nádherný svět, ve kterém může téměř vše. Opravilová se domnívá, že významné a zvláštní postavení mezi vzdělávacími metodami má dětská hra, jež u dětí předškolního věku je „hlavní a nejpřirozenější metodou vzdělávacího působení“ (1988, s. 70).

Při činnostech s dětmi často využíváme metody dramatické výchovy, takzvané inscenační metody, kdy si děti hrají „na něco“ - představují růst semínka, stromy v lese, změny počasí, různá zvířátka a jiné.

Malé děti potřebují mít hodně příležitostí k hraní, zkoumání, manipulaci s předměty kolem sebe, zjišťování, jak věci vypadají. Tím si aktivně vytváří vlastní znalosti o světě. Pro děti jsou velice přitažlivé různé experimenty a pokusy, například hry s vodou, barvení kytek v obarvené vodě, hry s magnety, klíčení semínek a jiné. Pokusy nabízíme tak, aby vyhovovaly potřebám a zájmu dětí, věkovým zvláštnostem a vzrůstajícím zkušenostem. „Aby děti mohly plně vnímat a zažívat nové poznatky, potřebují vícenásobné opakování pokusů za různých okolností. Jedině tak se získané zkušenosti trvale upevňují“ (Williams a kol., 1996, s. 17).

Významná je zejména metoda pozorování, kterou uplatňujeme nejen ve třídě mateřské školy v koutku přírody, ale také na zahradě a při vycházce. Můžeme použít např. sledování kalendáře přírody. Pro rozvoj této metody je nutné, aby pozorování bylo pravidelné, systematické, cílevědomé a aby výsledky pozorování byly průběžně zaznamenávány a vyhodnoceny (Tupý a kol., 1975).

Děti rády napodobují práci dospělých, proto s chutí konají práce v koutku přírody - pěstování rostlin, chov živočichů, rády pomáhají na zahradě při hrabání listí, úklidu lesa, třídí odpad (viz obr. 5).

Zajímavá je pro děti i tvorba sádrových odlitků stop živočichů, tvorba kolekcí přírodnin. Důležité je, aby si děti mohly vše osahat, vyzkoušet a poznat „na vlastní kůži“, prožít si dané skutečnosti.

Obr. 5 – Hrabání listů na zahradě (Foto: Jarmila Malušková)

Podle RVP PV "rozvojové předpoklady a možnosti dětí vyžadují uplatňovat v předškolním vzdělávání odpovídající metody práce. Vhodné jsou metody prožitkového a kooperativního učení hrou a činnostmi dětí, které jsou založeny na přímých zážitcích dítěte, podporují dětskou zvědavost a potřebu objevovat, podněcují radost dítěte z učení, jeho zájem poznávat nové, získávat zkušenosti a ovládat další dovednosti" (Smolíková a kolektiv, 2006, s. 8, 9).

2.3 Vyučovací prostředky

Hlavním prostředkem vzdělávání dítěte v MŠ je obsah předškolního vzdělávání, jimiž dosahujeme stanovených záměrů a cílů. Smolíková dále uvádí, že "vzdělávací nabídka jako prostředek vzdělávání představuje ve svém celku soubor (souhrn) praktických i intelektových činností, popřípadě příležitostí, vhodných k naplňování cílů a k dosahování výstupů. Pedagog by měl ve své praxi (tzn. při práci ve třídě) tuto nabídku respektovat a tvůrčím způsobem ji konkretizovat tak, aby nabízené činnosti byly mnohostranné a maximálně pestré a svou úrovní odpovídaly konkrétním možnostem a potřebám dětí" (Smolíková a kolektiv, 2006, s. 15).

Prostředky slouží k dosažení stanovených cílů. Rozlišujeme prostředky nemateriální, např. znalosti a materiální, vztahující se k předmětům a jevům (Maňák, 2003).

K efektivnosti průběhu vyučovacího procesu slouží především materiální didaktické prostředky, které dítěti zprostředkovávají skutečnosti pomocí smyslů a jejichž třídění uvádí Nelešovská, Spáčilová (2005) podle J. Malacha:

- Originální předměty a reálné skutečnosti (přírodniny, výtvořky a výrobky, jevy a děje)
- Zobrazení a znázornění předmětů a skutečností (modely, zobrazení, zvukové záznamy)
- Textové pomůcky (učebnice, pracovní materiály, doplňková a pomocná literatura)
- Pořady a programy prezentované didaktickou technikou (pořady, programy)
- Speciální pomůcky
- Technické výukové prostředky (didaktická technika)

V mateřské škole nejčastější využití didaktických prostředků uvádím pro další názornost podle Opravilové (1988):

- Hračky (soubory zvířátek, stavebnice, mechanika, hry a hlavolamy, tradiční a moderní elektronické hračky)
- Didaktické pomůcky
- Umělecké prostředky
- Sdělovací prostředky (rozhlas, televize, film)

Podle Skalkové zaujímá moderní didaktická technika ve vyučování významné místo, zejména využívání počítačů jako interaktivního systému - to je umožnění výběru variant, kladení nebo zodpovídání otázek aj. (2007).

Nezbytným a důležitým didaktickým prostředkem v mateřské škole je zejména koutek přírody, ve kterém děti při manipulaci s přírodninami, rostlinami či živočichy získávají správné pracovní návyky, díky nimž si dané poznatky lépe zapamatují. Podle Podroužka (2003, s. 64) by v koutku přírody mělo být vybavení „různorodé, neměly by chybět stoly, stojany, poličky, květináče, misky, nádobka na rozprašování vody, konvičky, lopatky, hrabičky, vázy apod.“ Pěstitelskou část koutku přírody lze

doplňovat i o chovná zařízení - terária (křeček, morče, myšky), akvaterária (obojživelníci, plazi, ještěrky, želvy), insektária (hmyz), akvária (ryby, měkkýši) a klece (ptáci).

Williams aj. (1996) také zdůrazňují výhody vytvoření dětského přírodovědného koutku, který jim umožňuje pokračování v jejich tak oblíbených činnostech, jako jsou pokusy a pozorování. Již těm nejmenším dětem stačí pouhá sbírka předmětů, materiálů, jež mohou zkoumat a samostatně s nimi pracovat dle vlastních představ. Sbírkou různých přírodnin ukládáme do krabiček, krabic od bot, pytlíků, kbelíčků a jiných obalů.

Významným prostředkem jsou pomůcky pro práci s přírodninami a pro pokusnickou činnost, živé přírodniny v přirozeném životním prostředí, ale i v umělém, přírodniny preparované a konzervované. Nedílnou součástí při seznamování dětí s přírodou jsou lupy, pinzety, mikroskopy, dalekohledy. Při poznávání neznámých i známých rostlin a živočichů používáme atlasy, encyklopedie, obrázky, didaktický materiál, modely živočichů a přírodnin z plastických hmot nebo textilií, videokazety.

Ve třídě nebo na chodbě školy můžeme postavit nádoby na tříděný odpad. Pokud škola nezakoupí originální nádoby, lze si je improvizovaně vyhotovit z různých krabic, které označíme barevně nebo logem tříděného odpadu (PET lahve, papír, sklo, hliník). Tak se děti již od útlého věku setkávají běžně s aktivitou třídění odpadu (viz obr.6).

Obr. 6 – Třídíme s dětmi odpad (Foto: Jarmila Malušková)

V rámci environmentální výchovy existuje celá řada aktivit pro seznamování dětí s přírodou a společností. Činčera mimo jiné seznamuje s tzv. pojmovými cestami, jako základním prostředkem v programu výchovy o Zemi (viz obr. 7). Efektivnost spočívá v seznámení s informací, dále si pro ilustraci děti zahrají aktivitu a nakonec hledají příklady ve nejbližším okolí (2007).

Obr. 7 – Děti na zahradě při akci Den Země (Foto: Jarmila Malušková)

Nakonec bych ráda uvedla, že jako hlavní prostředek zážitkové pedagogiky se jeví příroda sama (viz obr. 8), ale jak uvádí Hanuš (2009, s. 110), „pro rozvoj osobnosti můžeme použít jakýkoliv prostředek (věc, příběh, situaci, hru a materiál) a při správném vytyčení cíle a uvedení situace jím můžeme dosáhnout požadovaných výstupů“.

Obr. 8 – Na vycházce u Památného stromu (Foto: Jarmila Malušková)

3 Město Boskovice jako podnět k realizaci poznávání přírody a společnosti

Město Boskovice patří k nejstarším městským osídlením našeho státu. Svojí jedinečnou geografickou polohou jsou vyhledávaným turistickým místem s možnostmi sportovního, kulturního vyžití a také k relaxaci a odpočinku v krásném prostředí uprostřed pěkné přírody. V současné době je nejdůležitějším průmyslovým a společensko-kulturním centrem severní poloviny blanenského okresu. Předpoklady k dalšímu rozvoji jsou dány rozvinutou ekonomickou základnou, regionálními vztahy, demografickou strukturou, bohatou historií a přírodními podmínkami.

Město Boskovice je významným centrem politického, hospodářského a kulturního života nejen okresu, ale i celého širokého okolí. Přírodní prostředí nabízí široké možnosti rozvoje různých forem cestovního ruchu, zvláště blízký Moravský kras a Dražanská vrchovina.

Boskovice působí ve správním obvodu s 50 tisíci obyvateli, kteří žijí v 72 obcích na 2/3 území okresu Blansko, od 1. 1. 2003 jsou obcí s rozšířenou působností III. stupně neboli tzv. malým okresem, jež se skládá z 5 částí - Boskovice, Bačov, Hrádkov, Mladkov, Vratíkov.

Boskovice mají v současnosti 11 304 obyvatel ze 108 000 obyvatel okresu Blansko a rozkládají se v katastru 2782 hektarů (viz obr. 9).

Obr. 9 – Pohled na Boskovice od zámku (Foto: Jaroslav Horák)

3.1 Přírodní podmínky

3.1.1 Geomorfologické podmínky

Město Boskovice je součástí okresu Blansko v Jihomoravském kraji. Leží uprostřed lesů a neposkvrněné přírody mezi $34^{\circ} 19'$ a $34^{\circ} 21'$ východní délky a $49^{\circ} 28'$ a $49^{\circ} 30'$ severní šířky, v nadmořské výšce 376 m . Tato nadmořská výška je vyznačena na nivelizační značce umístěné na kostele sv. Jakuba na Masarykově náměstí.

Zatímco severní a západní okolí Boskovic nabízí příjemné procházky otevřenou krajinou (300-450 m nad mořem) s krásnými výhledy na Boskovickou brázdou a Vysočinu, východní a jižní okolí patřící k Dražanské vrchovině má převážně kopcovitý terén v rozmezí 300-600 m nad mořem s překrásnými lesy. Rozhraní těchto dvou oblastí protíná říčka Bělá.

Boskovice leží na úpatí Hradního kopce (488 m nad mořem), který je součástí Petrovických rozsoch, od nichž je však tento kopec oddělen Pilským údolím, jež je jedinečným přírodním fenoménem a ekologicky stabilním územím (viz obr. 10). Na východě i západě se vypíná několik kup - jižně od Mladkova Rovná, severozápadně Vinohrádky. Sever je rovina Malé Hané.

Obr. 10 – Hradní kopec s hradem (Foto: Jaroslav Horák)

Území města a okolí geologicky náleží k Brněnské vrchovině, které vzniklo v devonsko-karbonském období prvohor, kde pak došlo k vytvoření různých vrstev

sedimentů. Podloží tvoří brněnská vyvřelina, která byla později rozlámána do ker, čímž vznikly zlomové klenby, prolomy apod. Například tzv. Valchovský prolom tvoří východní a jižní část území, kde protéká říčka Bělá. Od severovýchodu k jihozápadu se táhne pokleslé území tzv. Boskovické brázdy, vyplněné permokarbonskými sedimenty s pokryvem miocénních písků a jílu (Malá Haná). Území bylo také ve druhohorách přelito mořem, které tu zanechalo usazeniny křídového a třetihorního charakteru.

Mezi nejvýznamnější lokality severu Boskovické brázdy patří vyhlášená přírodní památka u Bačova Na Skalkách, kde byly nalezeny otisky permských krytolebců, ryb a rostlin.

Nejbohatším a nejstarším nalezištěm permské fauny a flóry u nás, zvláště prvohorních švábů, bylo objeveno ve Zbožku.

Na východním svahu kopce Hradisko u Svitávky se nachází několik výchozů břidlic, které jsou velmi bohaté na fosilie. Byly zde objeveny nejen zkameněliny typické pro Boskovickou brázdou, ale i vzácnější fosilie (např. fosilie permského pavoukovce).

Bývalý lom na pískovce a opuku v Oboře Malý Chlum je krajinnou dominantou jižní části Boskovicka, kde v druhohorních mělkomořských usazeninách se hojně vyskytují mlži a ostnokožci. Dále lokalita U Tramvaje v Oboře patří mezi deset nejvýznamnějších lokalit s nálezy permského hmyzu na světě, kde byly nalezeny i pozůstatky permských obojživelníků a rostlin.

3.1.2 Klimatické, půdní a hydrologické podmínky

Území Boskovice leží klimaticky na rozhraní dvou mírně teplých oblastí, které lze od sebe mezoklimaticky dobře odlišit - osluněné jižní svahy od chladnějších svahů severní a severovýchodní expozice.

Nejvíce rozšířenými půdami jsou hnědozemě na severu, na ostatním území kambizemě a glejové půdy.

Boskovice patří k povodí Svitavy, které je odvodněno říčkou Bělá, jež přibírá řadu drobných přítoků (Semíč, Valchovku), na níž byla postavena retenční vodní nádrž Boskovice pod obcí Vratíkov pro zásobení území pitnou vodou (viz obr. 11).

Obr. 11 - Vodní nádrž Boskovice (Zdroj: www.masboskovickoplus.cz)

3.1.3 Rostlinstvo a živočišstvo

Boskovice leží v oblasti listnatých lesů, místy proniká teplomilná květena, zvláště v oblasti Vinohrádky. Původně na území Boskovic převládalo dubobukové společenstvo, kde dominoval buk lesní. V současnosti jsou tu převážně smrky. V tomto území roste mnoho druhů bylin (např. pelyněk pravý, mařinka sivá a psí, kakost krvavý, divizna rakouská, lýkovec, aj.) a také některé druhy horských a podhorských rostlin (např. upolín evropský, rozrazil horský, lilie zlatohlávek,...). V minulosti se zde pěstovaly i vinná réva a chmel, které jsou dnes nahrazeny obilím a krmnými plodinami.

Kdysi v blízkosti Boskovic žili medvědi, rysi, vlci, v oborách daňci a jeleni, ve vodních tocích vydry, ondatry, raci a vodní ptactvo. V současnosti zde najdeme srnce, zajíce, veverku obecnou a kunu lesní. Z ptáků zde hnízdí bažant, káně lesní, sovy, kukačka obecná, holubi, datel černý, žluva zelená, strakapoudi (viz obr. 12), vzácněji koroptev a křepelka.

Obr. 12 – Strakapoud (Zdroj: wikipedia)

3.2 Historický vývoj města a jeho obyvatelstva

Mnohé archeologické památky nalezené v Boskovicích a jejich okolí dokazují osídlení tohoto území již v dávných dobách. Již ze starší doby kamenné pochází řada nálezů kamenných zbraní a nástrojů, např. v jeskyni u Vratíkova, dále neandrtálské kamenné vrtané mlaty. Z mladší doby kamenné byly nalezeny pazourkové výrobky a volutová keramika v oblasti Pod Lipníky. Moravská malovaná keramika, zvoncovité poháry pochází z pozdní doby kamenné. Další stopy byly nalezeny z doby bronzové, železné, z keltského osídlování až do poslední etapy prehistorického osídlení Boskovic a okolí, kdy do naší země přicházelo slovanské obyvatelstvo v 10. století, které později zakládalo hradiště s valy. Na území dnešních Boskovic existovaly ve slovanské době nejméně 4 osady, jejichž obyvatelstvo se živilo zemědělstvím. Zemědělství zůstalo hlavní obživou až do počátku 20. století.

Ve 13. století, po založení gotického hradu, vzniká trhová osada pod hradem. Jako městečko Boskovice, středisko řemeslné výroby a obchodu, vystupují v písemných pramenech od 2. poloviny 15. století.

"Na konci 17. století získává boskovické panství rod Ditrichštejnů, kteří si budují ve 20. letech 18. století na místo nevyhovujícího hradu, který se pomalu ocital v troskách, nové sídlo, tzv. rezidenci (nyní sídlo Muzea Boskovicka). V letech 1819 - 1826 přestavbou zrušeného kláštera vznikl empírový zámek (viz obr. 13), sídlo posledních majitelů panství rodu Mensdorff-Pouilly, kteří převzali boskovické panství v padesátých letech 19. století" (www.boskovice.cz).

Obr. 13 - Zámek Boskovice (Foto: Jaroslav Horák)

V těžké době, po vyhnání Židů z moravských královských měst, vznikla boskovická židovská obec, jež se v průběhu dalšího století stala jednou z nejvýznamnějších na Moravě. O její důležitosti svědčí mimo jiné existence tří synagog, slavné ješivy, ve které působily význačné rabínské autority, rozsáhlý hřbitov z pol. 17. století, lázně, rituální lázeň mikve a další památky.

Za vlády Marie Terezie, ve 2. polovině 18. století, došlo k povýšení Boskovic na město se zřízeným magistrátem. I když mělo svou samosprávu, bylo typicky poddanským městem.

Boskovice jsou souborem starobylých objektů, které jsou prostoupené moderními stavbami. Po roce 1989 bylo historické jádro města, které bylo včetně torza židovského ghetta, prohlášeno za městskou památkovou zónu.

Boskovice nabízí ke shlédnutí celou řadu pamětihodností. Pro přehlednost uvádím výčet nejvýznamnějších památek a historických objektů. Nachází se tu: zřícenina hradu Bašta – původní sídlo pánů z Boskovic, zřícenina hradu s cennými gotickými a renesančními architektonickými prvky, empírový zámek, park u zámku, zámecký skleník (viz obr. 14), Jízdárna v zámeckém parku, bývalý hospodářský dvůr Hradní 3, takzvaný Panský dvůr - komplex barokních budov, klášter, barokní budova Rezidence, pozdně renesanční radnice, gotický farní kostel sv. Jakuba, pozdně barokní kašna v ulici U koupadel, kašna na Masarykově náměstí, socha Panny Marie Neposkvrněné na Masarykově náměstí, Kaple Panny Marie u potoka Bělá, socha Madony s děťátkem, socha sv. Rocha na Bílkově ulici, pozdně gotický filiální kostel Všech svatých na hřbitově s litinovým křížem, evangelický kostel, židovské památky - průvodce židovským městem, Židovské ghetto s barokní bránou do židovské čtvrti, Synagoga Maior, židovský hřbitov, pomníky, pamětní desky, boží muka, kaple sv. Otylie, rampa v ulici U vážné studny - pozůstatek masných krámů.

Obr. 14 – Zámecký skleník (Foto: Jaroslav Horák)

O Boskovicích koluje mnoho pověstí, báchorek a pověr. Posledním dílem tohoto žánru je kniha Pověsti a vyprávěnky z Boskovic od Miroslavy Minxové. V předchozím díle Ve starých Boskovicích pod loučí uvádí Minxová (s. 6), že "pověst o založení hradu Boskovice je nejstarší zachovalou pověstí v našem kraji. Zaznamenal ji Bartoloměj Paprocký z Hlahol a z Paprocké Vůle ve své knize Zrcadlo slavného Markrabství moravského, vydané v roce 1593 v Brně", v níž se vypráví o ptáčníku Velenovi a sedmizubém hřebeni, jenž je součástí znaku města.

Znak a prapor města Boskovice

Jako každé město, mají i Boskovice svůj znak a prapor (viz obr. 15), jejichž původ vychází z historických událostí města. "Ve znacích a symbolech vyjadřujeme své myšlenky. Znak Boskovic může být podle pověsti o boskovickém erbu symbolem pohostinství. Boskovice užívají starobylého a vzácného znaku své původní vrchnosti, jednoho z nejvýznamnějších moravských rodů, pánů z Boskovic. Znak se vyvinul z pečetního znamení s erbem vrchnosti, který měl v erbu sedmizubý bílý nebo stříbrný heroltský sedmizubý hřeben v červeném poli. V těchto barvách je znak doložen již roku 1548. Dokladem je výzdoba gruntovních knih z tohoto roku" (www.boskovice.cz).

Obr. 15 – Znak a prapor (Zdroj: www.boskovice.cz)

Boskovická bible

Mezi vzácné památky jistě patří nejstarší moravská bible Boskovická, zvaná také „Bible hraběnky Thourové“, jež se nachází ve studijní knihovně v Olomouci.

„Bible je klenotem moravského malířství a písemnictví z rozhraní století XIV. a XV.“ (www.boskovice.cz). Vznikla v době, kdy pod vlivem Mistra Jana Husa docházelo k jazykovým úpravám a proto je bible čitelná i dnes. Bible je vzácná svými 42 samostatnými miniaturami, skvostnými iniciálkami a ornamenty.

3.3 Průmysl a zemědělství

Od svého založení byly Boskovice převážně zemědělskou obcí. Od vzniku městského tržiště se rozvíjel obchod a cechovní řemeslná výroba - řeznictví, tkalcovství, ševcovství, kožešnictví, krejčovství, hrnčířství, kovářství, mlynářství a jiné, jež měla dlouhodobý vliv na život města. Od konce 18. století vznikaly manufaktury - barvírna, panský pivovar a lihovar, dolování železných rud a uhlí. Postupně cechy mizely a ve 2. polovině 19. století zde začíná budování průmyslových podniků s odvětvími konfekce, kovoprůmysl a strojírenství.

V současné době město Boskovice není zatíženo žádným těžkým průmyslem. Postupem času docházelo ke změnám v počtu podniků, nyní zde působí několik větších podniků a některé meší firmy. Mezi nimi má dávnou tradici Minerva proslavená výrobou průmyslových šicích strojů; Novibra - zabývá se výrobou komponentů pro textilní a strojní průmysl; podnik Junker Industrial Equipment dodává celky pro tavení kovů. Dále zde působí firma Igor Láník Techservis Boskovice, která se zabývá výrobou a prodejem keramických materiálů pro metalurgický průmysl; Itab Shop Concept Cz vyrábí regály a pokladní boxy.

3.4 Kulturní rozvoj města

Boskovice jsou město bohaté kulturou, společenským a sportovním životem. „Velkou chloubou Boskovic jsou starodávné tradice bohatého kulturního života obyvatel, zejména v oblasti hudby a divadla“ (Bránský, 1990, s. 21).

V současné době se o kulturní rozvoj města dobře stará Kulturní zařízení města Boskovice, jehož je město zřizovatelem. V jeho náplni práce je pořádání různých

kulturních programů, slavností a výstav; dále zabezpečuje provoz městské knihovny a uvažuje o zřízení objektu Centra celoživotního vzdělávání.

Město každoročně pořádá mnoho kulturních, sportovních a charitativních akcí, například: koncerty vážné hudby, Abiturientské, Vánoční, Velikonoční koncerty (viz obr. 16). "Tradici si již vydobily každoroční červencové festivaly pro mládež Boskovice s podtitulem za zachování a obnovu židovské čtvrti, nově jen pro židovskou čtvrť, které organizuje sdružení pro podporu kulturních aktivit Unijazz Praha společně s boskovickými institucemi. Na programu jsou hudební koncerty, divadelní a filmová představení, výtvarné výstavy a poznávací výlety", jak uvádí Klenovský (2004, s. 30).

Dále se na hradě koná festival elektronické hudby Hradhouse. Boskovice jsou jedním ze 13 měst, která pořádají každoročně cyklus koncertů *Concentus Moraviae*. Již 6. rokem se v Boskovicích konají na podzim Husí slavnosti. Před Vánocemi se na Masarykově náměstí tradičně koná Vánoční jarmark.

V létě zde probíhá festival španělské kultury *Iberica* s výukou flamenko tanců, hry na hudební nástroje, ochutnávkou vín a koncertů. Po dobu prázdnin se v měsíci červenec - srpen v parku u zámeckého skleníku každou neděli pořádají koncerty pod širým nebem v rámci Boskovické promenádní sezóny a ve skleníku cyklus pohádek pro děti *Boskovický pohádkový hřebínek*.

Obr. 16 – Koncert na zámku (Zdroj: www.kulturaboskovice.cz)

3.4.1 Významná kulturní zařízení

Již od roku 1912, kdy Sokol otevřel novou budovu - dnešní Sokolovnu - tato tělocvična sloužila a doposud slouží zároveň jako největší boskovický sál pro kulturní akce v Boskovicích. Bohatou historii má také Ochetnické divadlo Boskovice a taneční soubor Velen. Při Základní umělecké škole působí i Dechová hudba Boskovice.

V Boskovicích můžeme navštívit několik stálých expozic. Jak se uvádí na webových stránkách města „naši minulost dokumentuje Muzeum Boskovicka mimo jiné stálými expozicemi - Proměny výroby na Boskovicku, Pravěk Boskovické brázdy a Keltové na Starém Hradisku. Druhou expozici Muzea Boskovicka najdete v židovské čtvrti na Plačkově ulici. Stálá expozice dokumentuje život a kulturní úroveň Židů v našem městě. Třetí stálou expozici - Bojovali za svobodu shlédnete v prostorách městské knihovny na náměstí 9. května. V Boskovicích se na náměstí 9. května nachází ještě Muzeum, kde si můžete prohlédnout jedinečnou expozici Historických zemědělských strojů " (www.boskovice.cz).

V Synagoze maior (viz obr. 17) je instalována expozice Židovské město v Boskovicích, jež je věnovaná historii a obyvatelům židovského města. O naučné stezce Památky židovského města v Boskovicích složené z pěti velkých základních tabulí a 27 jednotlivých zastavení informuje Klenovský (2004).

Obr. 17 - Synagoga Maior (Foto: Jaroslav Horák)

V historické části radnice je umístěna soukromá Galerie Otakara Kubína, v níž jsou kromě výstav pořádány komorní koncerty, besedy aj. Na náměstí 9. května v budově ZUŠ Boskovice se nachází Hvězdárna - pozorovatelná. Dalším místem

kulturního vyžití jsou prostory nově zrekonstruovaného Skleníku, které jsou využívány k různým výstavám, přehlídkám, koncertům nebo plesům.

V budově Katolického domu je od roku 1927 vybudováno a nově zrekonstruováno Kino Panorama. Později k němu přibylo jedinečné letní kino v parku zámeckého skleníku.

Ke kulturnímu vyžití se nabízí i westernové městečko Wild West City (viz obr. 18) umístěné v romantické scénérii bývalého pískovcového lomu, jež umocňuje atmosféra saloonů Divokého Západu a indiánských týpí, nabízí ukázkou života indiánů, traperů a kovbojů. Každoročně obnovovaná divadelní představení, nefalšované rodeo, westernové ježdění, country bály a posezení u ohně jsou lákadlem a podíváním pro děti i dospělé. Prostory jsou využívány též pro školní výlety.

Obr. 18 – Westernové městečko (Foto: Jarmila Malušková)

3.4.2 Významní rodáci města

Boskovice jsou rodným městem mnoha významných osobností, jež se zapsaly do dějin naší republiky, ale i osobností, jež prosluly svým dílem a zásluhami světového měřítká. Bránský (1990) ve své knize *Boskovice v proměnách času* uvádí celý výčet těchto významných rodáků. Mezi nejvýznamější osobnosti bezesporu patří:

ŠPIDLÍK Tomáš ThDr. (1919–2010). V Boskovicích vystudoval gymnázium a před 2. světovou válkou začal na brněnské univerzitě studovat latinu a češtinu. Po uzavření českých univerzit vstoupil v roce 1940 do jezuitského řádu. Po první přípravě na Velehradě dostudoval teologii v Maastrichtu v Holandsku, kde byl v roce

1949 vysvěcen na kněze. Rok nato odešel do italské Florencie a roku 1951 se ujal funkce spirituála v české papežské koleji Nepomucenum, kde působil 37 let. Přitom však dokončil svá studia na papežském Orientálním ústavu doktorátem a specializací ve spiritualitě křesťanského Východu. Od roku 1991 žil a pracoval v římském Centru Aletti. V březnu roku 1995 dával Tomáš Špidlík duchovní cvičení papeži Janu Pavlu II. a vatikánské kurii. V roce 1996 byl jmenován čestným občanem města Boskovic. Roku 2002 udělila Česká biskupská konference Tomáši Špidlíkovi Řád sv. Cyrila a Metoděje za jeho celoživotní dílo. V říjnu 2003, kdy Svatý otec Jan Pavel II. při slavnostní konzistoři jmenoval 31 nových kardinálů, byli mezi nimi za zcela mimořádné zásluhy ve službách církve poctěni kardinálskou hodností také 4 kněží, mezi nimi byl Tomáš Špidlík. V listopadu 2003 převzal Zlatou medaili za zásluhy o kulturu a umění z rukou italského ministra kultury Giuliana Urbaniho. Itálie tak ocenila přínos našeho předního teologa, znalce východní spirituality a spisovatele. Čestné doktoráty: Pravoslavná teologická fakulta Univerzity v Cluj, Rumunsko, doktorát na univerzitě v Olomouci a v Praze. Zemřel na jaře roku 2010.

Obr. 19 – Kardinál Tomáš Špidlík na návštěvě v Boskovicích

(Zdroj: www.boskovice.cz)

Ve světě město dále proslavil významný rodák – malíř, jenž působil a zemřel ve Francii: **KUBÍN Otakar (COUBINE)**, narozen 1883, zemřel 1969 v Simiane ve Francii. Byl to malíř, grafik a sochař světového jména. Zajímala jej hudba, divadlo, sport. Díky boskovickému rodáku Karlu Absolonovi a doktoru Karlu Snětinovi se seznámil s archeologií. Studoval na kamenosochařské škole v Hořicích. Dále na pražské Akademii, poté pokračoval ve studiu v Antverpách, v Neapoli, Římě

a Florencii v Itálii. Po návratu z cest se usadil v rodných Boskovicích, kde se snažil překonat vliv impresionismu. Roku 1909 se stal odborným asistentem na Vyšší průmyslové škole v Praze, kde setrval do svého odchodu do Francie (od roku 1913 ve Francii). V té době se vyrovnává s vlivem svých velkých vzorů Gauguina a Gogha, významným impulsem je mu přitom příklad kubismu. V letech 1952—1964 se vrátil do poválečného Československa, ale byla to léta plná napětí, jež vyústila v návrat do Francie, kde posléze zemřel. V roce 1954 obdržel titul Zasloužilý umělec. Byl uznávaným představitelem Pařížské školy (viz obr. 20).

Obr. 20 – Malíř Kubín (Zdroj: foto z publikace O. Kubín- Coubine)

Výčet dalších významných osobností, které se narodily v Boskovicích, je podstatně větší. Jejich přehled podle Bránského uvádím v příloze č. 3.

3.5 Školství ve městě Boskovice

V Boskovicích jsou zařazeny do sítě stávajících stabilizovaných škol a školských zařízení následující školy:

- Mateřská škola Boskovice - vznikla po sloučení tří mateřských škol (viz obr. 21)
- Základní škola Boskovice - vznikla sloučením tří základních škol
- Gymnázium Boskovice
- Střední pedagogická škola
- Střední odborná škola a Střední odborné učiliště André Citroëna
- Soukromá střední škola podnikání a managementu o.p.s.

- Vyšší odborná škola ekonomická a zdravotnická a Střední škola (vznikla sloučením 4 škol) – tato škola od roku 2006 získala statut Univerzitní trenérské školy Mendelovy univerzity v Brně

Dále jsou zde tyto speciální školy:

- Mateřská škola, Základní škola a Praktická škola
- Základní umělecká škola Boskovice

Mezi školami zaujímají významné místo i tato další školská zařízení:

- Dům dětí a mládeže Boskovice
- Dětský domov
- Pedagogicko - psychologická poradna

Z daného výčtu vyplývá, že město Boskovice patří v Jihomoravském kraji mezi města s rozsáhlou nabídkou škol a jiných výchovně–vzdělávacích zařízení a to svědčí o výborné vzdělanosti obyvatel.

Obr. 21 – Mateřská škola Boskovice, Bílkova (Foto: Jarmila Malušková)

3.6 Ochrana životního prostředí

Boskovice jsou krásné město uprostřed přírody, které je od roku 2000 zapojené do Národní sítě Zdravých měst, jež vzniklo z iniciativy Světové zdravotní organizace WHO. Na základě charakteristických znaků Zdravých měst pečují Boskovice mimo jiné o kvalitu zdravého životního prostředí, zdravého bydlení a udržení ekosystému (viz obr. 22).

Obr. 22 – Logo Zdravého města Boskovice

(Zdroj: www.boskovice.cz)

Na území města a jeho nejbližšího okolí se nachází lokality obecné i zvláštní ochrany přírody. Jak se uvádí v Územním plánu (1999), jsou v rámci chráněných území vyhlášené přírodní rezervace Vratíkov a přírodní památka Bačov. Přímo v Boskovicích je lokalita navržená na přírodní památku – lipová alej Svatopluka Čecha.

Dále jsou v Boskovicích a okolí významné krajinné prvky, např. Mladkovská stráž, Baťovská stráž, U Otylky, Boskovický mokřad, Pilské údolí, Vinohrádky, Zámecký park Boskovice, Hradský kopec - Obora, Šmelcovna aj. Podle Územního plánu byla "většina těchto významných krajinných prvků zahrnuta do návrhu generelu místního systému ekologické stability krajiny" (1999, s. 84).

Na území Boskovicka se nachází řada památných stromů, které je třeba maximálně chránit, např. lipové stromořadí Svatopluka Čecha, Jinan dvoulaločný před zámeckým skleníkem (chráněný strom), Dub letní před boskovickým hradem i zámkem, Javor babyka u Kočvarovy hájenky, Jilm na břehu říčky Bělé a v ulici Na hrázi (chráněné stromy), 7 kusů Javora mléč při cestě údolím Bělé ke Dvěma dvorům, 55 kusů Jírovce maďal v areálu Dva dvory, Lípa srdčitá v parku naproti Jízdárně a poblíž brány zámeckého parku aj.

Na kraji města v lokalitě Dva dvory – Šmelcovna se nachází soukromý přírodní areál Arboretum Šmelcovna Boskovice o rozloze 7 ha (viz obr. 23), jehož plocha je pokryta zčásti přirozenou vegetací, ale převážně je osázená nepřeborným množstvím okrasných rostlin, keřů a stromů. Nachází se zde také malý rybník s vodními

rostlinami a živočichy, dále zookoutek pro děti s kozami, ovce, drobným domácím zvířectvem a ptactvem. Celý areál je součástí významného krajinného prvku, jenž je celoročně bezplatně otevřen pro veřejnost a je využíván jako naučně odpočinkové přírodní centrum nejen pro obyvatele města, ale i návštěvníky z okolí.

Obr. 23 – Arboretum Šmelcovna (Foto: Jarmila Malušková)

Jedním z důležitých faktorů ochrany životního prostředí je voda, jako základní zdroj života. Podle Územního plánu obce Boskovice se "v řešeném území nachází několik zdrojů pitné vody pro hromadné zásobování obyvatel, které mají vyhlášená pásma hygienické ochrany (vodárenská nádrž Boskovice, Svěrák, Mladkov). Řešeným územím protékají vodní toky Bělá, Boskovický potok a Svitava. Bělá a Svitava nemají závažné znečišťovatele, Boskovický potok, který byl značně znečištěný, je po revitalizaci. Město tento problém vyřešilo napojením na čističku odpadních vod"(1999, s. 152).

Snahou města je také ochrana půdy, obnovení popř. udržení její úrodnosti, jež vyžaduje určitý režim odtoku a prosakování povrchových vod, dále určitou úroveň živin a organické hmoty v půdě.

Nad stavem životního prostředí dohlíží Odbor tvorby a ochrany životního prostředí v Boskovicích, jež sleduje ochranu ovzduší, přírody, krajiny a veřejné zeleně, zemědělského půdního fondu, myslivosti, lesů, vodního hospodářství a také otázku odpadů.

3.6.1 Sběr odpadu

V péči o životní prostředí a k udržení čistoty a pořádku pomáhá městu zavedený systém třídění odpadu – mimo kontejnerů na komunální odpad jsou zde rozmístěny kontejnery na PET lahve, sklo a papír, které jsou pravidelně odváženy svozovou firmou SITA. Občané města třídí odpad do barevných kontejnerů, které město pořídilo z větší části z dotačních fondů od firmy EKO-KOM. V zástavbě rodinných domů byl sběr tříděného odpadu rozšířen navíc o pytlový sběr PET lahví a nápojových kartonů. Do separace odpadu jsou zapojeny všechny školy ve městě, takže již od mateřské školy se děti učí, jak nakládat s odpady a chránit tak naši planetu.

Zpětný odběr a recyklaci vysloužilých spotřebičů zajišťuje společnost Elektrowin a.s. jako jeden z největších systémů výrobců a dovozců elektrozařízení. Elektrospotřebiče jsou odváženy na skládku tříděného odpadu Sběrný dvůr Boskovice Doubravy. Zde byla mimo jiné v roce 2005 vybudována také kompostárna. Ta slouží ke zpracování biologicky rozložitelného odpadu. V návrhu je výstavba dotřídňovací linky, jejíž projekt čeká na vypsání dotací.

Ve městě provádí za příznivého počasí firma SITA pravidelně úklid psích exkrementů motorovým vysavačem. Pro majitele psů jsou zde rozmístěny odpadkové koše na psí exkrementy.

3.6.2 Naučné stezky

Okolí města je protkáno množstvím turistických tras, cyklotras a stezek zdraví, na které navazují naučné stezky Boskovicemi a okolím, tzv. Hradní okruh (6,2 km), Doubravský (7,1 km) a Oborský okruh (3,6 km). Na těchto naučných stezkách je umístěno 15 informačních tabulí (viz obr. 24), které se zabývají historií, historickými objekty, geologickým původem okolí, zeměpisnými údaji, faunou a flórou, geomorfologií, místopisem, ale nechybí i krásné vyhlídky a odpočívadla. Plán naučných stezek s popisem předkládám v příloze č. 2.

Pro nejmenší děti je určena tzv. Trpasličí cesta (150 m), jejíž cedule jsou rozmístěny v prostorách parku u zámeckého skleníku mezi památným stromem

Jinanem dvouláločným a cestou k letnímu kinu. Tato Trpasličí cesta vznikla z iniciativy Mateřského centra v Boskovicích.

V Arboretu Šmelcovna se můžeme vydat po třech naučných stezkách - Stezka domácích a evropských dřevin, Ovocná stezka a Stezka vil a skřítků. Téměř tři kilometry zpevněných cest a stezek tak vzájemně propojují starou sbírkovou zahradu, nové výsadby, přirozené luční a lesní porosty, historický ovocný sad, zookoutek zakrslých hospodářských zvířat a prodejní plochy zahradního centra.

Obr. 24 – Děti na vycházce po Naučné stezce (Foto: Jarmila Malušková)

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Projekt Boskovické toulání

Celoroční projekt Boskovické toulání seznamuje děti předškolního věku hravou formou s městem, kde žijí, chodí do mateřské školy, s životním prostředím a různými přírodními lokalitami. Pomocí hravých aktivit při vycházkách do okolí se děti učí poznávat nejbližší i vzdálenější okolí, přírodní zajímavosti a historické památky, seznamují se s přírodou vůbec.

Ústřední postavou projektu je ptáček Velen, jako symbol člověka těsně spjatým s historií města Boskovic, zároveň člověka žijícího "čistým" způsobem života v lese v souladu s přírodou. Velen při svých toulkách po okolí poznává stromy, vodu, svět zvířat, historické objekty a místa spjatá s historií města. Pro lepší motivaci je vhodné vyrobit si loutku ptáčka Veleny a to tak, že jakémukoliv maňáskovi oblékneme halenu z jutoviny, nasadíme klobouk a dáme přes rameno klíčku z vrbových proutků.

Důležitým momentem při poznávání míst v okolí je motivační vypravování boskovických bájí a pověstí, kterými jsem se snažila nabudit v dětech zvědavost o tematiku a zároveň jsem hlavními postavami těchto pověstí prolula každou výpravu. Využila jsem pověsti z Boskovic sepsané Marií Minxovou. S ohledem na věk a rozumové schopnosti dětí jsem vybrané pověsti zkrátila a přiměřeně upravila.

Projekt je rozdělen do několika výprav, jejichž pořadí lze volit dle vlastního uvážení a ročních dob. Pouze doporučuji začít Výpravou s Velenem za sedmizubým hřebenem z důvodu motivace projektu. Jedná se o tyto výpravy:

Výprava s Velenem za sedmizubým hřebenem

Výprava za skřítky do lesa

Výprava s vílou ke studánce Otylka

Výprava za stromy, co léčí

Výprava za vodníkem k rybníčkům

Ze svých výprav si děti vždy odnesou památku - symbol nebo dostanou úkol, který vypracují ve svém Toulavém deníku, do něhož si zaznamenávají, co viděly zajímavého. Jednotlivé výpravy jsou vždy označeny motivující indicií – hrad, skřítek,

víla, strom a vodník. Strany Toulavého deníku lze vytisknout postupně a dále jednotlivé pracovní listy doplňovat před každou další výpravou nebo je vytiskneme celý pro každé dítě a sepneme sponou (bude ho inspirovat k dalším výpravám). Samostatné listy zakládáme dětem do složky, kterou si na závěr odnesou domů jako hotový výstup z tohoto projektu. Kompletní formu Toulavého deníku uvádím z důvodu větší názornosti v příloze B mimo bakalářskou práci (jednotlivé pracovní listy jsou označené číselně s doplňkovým písmenem B).

Součástí výprav jsou přiložené mapky, které jsem použila z internetového portálu mapy.cz a zakreslila do nich navrženou trasu. Před každou výpravou je nutné vždy připravit pomůcky k jednotlivým stanovištím. Obrázky doporučuji zalisovat pro další použití.

Každá výprava je chronologicky seřazena. V úvodu vždy uvádím vzdělávací cíle, očekávané výstupy a klíčové kompetence, kterých dítě dosáhne. Dále námět a směr trasy, údaj, pro které období je vycházka vhodná, pojmy, s nimiž se dítě setká, organizační záležitosti a pomůcky. Po motivaci pověstí následuje nabídka aktivit a činností na jednotlivých stanovištích. V mateřské škole dále můžeme dětem nabídnout úkoly v jednotlivých pracovních listech Toulavého deníku a nakonec nabízím výčet navazujících dalších možných aktivit s dětmi, které vychází z tématu výpravy (viz obr. 25).

Obr. 25 – Práce dětí – Naše město Boskovice (Foto: Jarmila Malušková)

4.1 Výprava s Velenem za sedmizubým hřebenem

Vzdělávací cíle:

- seznamování s místem a prostředím, ve kterém dítě žije, a vytváření pozitivního vztahu k němu (Dítě a svět)

Očekávané výstupy dětí:

- osvojit si elementární poznatky o okolním prostředí, které jsou dítěti blízké, pro ně smysluplné a přínosné, zajímavé a jemu pochopitelné a využitelné pro další učení a životní praxi (Dítě a svět)

Klíčové kompetence:

- má elementární poznatky o světě lidí, kultury, přírody i techniky, který dítě obklopuje, o jeho rozmanitostech a proměnách; orientuje se v řádu a dění v prostředí, ve kterém žije (Kompetence k učení)

Obr. 26 – Hrad (Foto: Jaroslav Horák)

Námět trasy: ke hradu po stopách ptáčníka Veleny

Období: jaro, léto, podzim

Pojmy: ptáci, zvířata, dub letní - památný strom, hrad

Trasa: snadná s vyznačenými stanovišti

Směr trasy: start - v letním kině, po lesní stezce kolem hradu přes Vyhlídku - dřevěný pavilonek pod hradem, cíl - hrad Boskovice (viz obr. 26)

Organizace: 1 učitelka předem vyznačí viditelně na lesní stezce stanoviště pomocí obrázků se znakem města Boskovice - děti se u každého zastaví a plní dané úkoly

Pomůcky: pověst o ptáčníku Velenovi a vzniku hradu Boskovice, zalisované kartičky se znakem Boskovic, kartičky s úkoly, kartičky s obrázky ptáčků, taška na nasbírané poklady, provázek, bílé papíry, voskovky na frotáž, lano, medaile se znakem města pro každé dítě

Obr. 27 – Mapa č. 1 (www.mapy.cz)

Mapa č. 1 (viz obr. 27): Start v Letním kině

1. stanoviště - Klíčka na ptáčky
2. stanoviště - Ptáčník Velen chytá a poznává ptáky
3. stanoviště - Brněnský kníže loví zvěř v lese
4. stanoviště - Velen překonává překážky
5. stanoviště - Svatební duby
6. stanoviště - Hrad
7. stanoviště - Pozorujeme Malý a Velký Chlum
8. stanoviště - Už nikdy nebudu chodit bosko-více
9. stanoviště - Loupeživí rytíři a obránci hradu

Motivace:

Děti seznámíme se zkrácenou verzí pověstí o Velenovi již v mateřské škole (dále MŠ). Doporučuji vyprávět ji dětem den předem a připomenout si ji na hradě.

Pověst O ptáčníku Velenovi a založení hradu Boskovice

Za dávných časů si vyjel brněnský kníže na hon do lesnaté krajiny na sever od Brna. Se svým doprovodem projížděl krásným údolím řeky Svitavy a zabočil do údolí říčky Bělé. Při lovu zvěře kníže náhle spatřil divokého kance a s loveckou vášní se pustil tryskem za ním. Tak se stalo, že se ztratil z dohledu své družině. Marně volal, marně troubil na svůj lesní roh. Dlouho bloudil po lesích, až nakonec utrmácený a hladový dojel na rozlehlou mýtinu, kde spatřil malou chaloupku. Bydlel v ní ptáčník Velen, který tam krmil hladová ptáčata. Jakmile spatřil vznešeného pána, hned se o něho postaral. Ve své chaloupce ho pohostil, v lesní tůňce umyl věníky (větvičkami), učesal dřevěným hřebenem a nechal ho na podušce u sebe přespat. Ráno vyvedl cizince z lesa a ukázal mu cestu k Brnu. Kníže ptáčníku poděkoval a pozval ho na svůj brněnský hrad. Tam se kníže Velenovi dobře odměnil. Daroval mu les, údolí s potoky a pastvinami tak veliké, jak přejde za celý den. Potom Velena povýšil do šlechtického stavu a daroval mu erb - sedmizubý hřeben s věníky a poduškou v červeném poli - předměty, kterými Velen knížeti pomohl. Šťastný ptáčník si v darované krajině vyhlédl to nejlepší místo na kopci a tam vystavěl hrad. Když byl hrad postaven, Velen přemýšlel, jak by ho měl nazvat. Jak tak chodil z jedné komnaty do druhé, tu se stalo, že zakopl o práh, srazil si palec a zanaříkal: „Už nikdy nebudu chodit bosko-více“. A tak byl hrad nazván Boskovice. Stejně se tak nazvalo i městečko, které vzniklo pod hradem. (upraveno podle Minxové, 2004).

Dětem ukážeme, jak vypadá Toulavý deník, který budeme během roku postupně vyplňovat po uskutečnění výprav po Boskovicích a okolí. Rozdáme jim první část deníku spojenou s výpravou ke hradu, kde si vybarví obrázek ptáčníka Velena a splní první úkol. Poté se vydají do letního kina, kde bude zahájena výprava S Velenem za sedmizubým hřebenem po předem vytyčené trase, na které jedna

učitelka nachystá dané úkoly na stanovištích viditelně označených znakem města Boskovice - sedmizubým hřebenem.

Aktivity a úkoly na jednotlivých stanovištích:

1. Klíčka na ptáčky:

Úkolem dětí je vyrobit klíčku pro ptáčky, do které Velen chytal ptáčky v lese. Děti posbírají po lese klacíky různých délek, odhadují jejich délku přirovnáním k sobě. S dopomocí učitelky si za pomoci klacíků a provázku sestaví jednu klíčku pro ptáčky. Na tuto aktivitu je možné později navázat návštěvou u košíkáře, kde se děti seznámí s technikou pletení košíků.

2. Ptáčník Velen chytá a poznává ptáky:

Děti hledají kartičky s obrázky ptáčků, pojmenují je a k obrázkům přiřadí i zvuk, který ptáčci vydávají. Poučení: Chovej se tiše a dobře poslouchej, zda nějakého ptáčka v lese neuslyšíš.

3. Brněnský kníže loví zvěř v lese:

V prostoru dřevěné vyhlídky pod hradem děti sestavují dvojice obrázků - zvířátko a jeho stopa, zvířátko pojmenují.

Po sestavení dvojic pozorují všichni z vyhlídky panorama města s výhledem do Pilského údolí, které jim učitelka popíše a společně pojmenují.

4. Velen překonává překážky:

Děti projdou úsek s překážkami, např. přejdou po kmeni spadlého stromu, přeskakují kameny, proběhnou slalom ze šišek na zemi, podlezu pod větví - dle fantazie a možností terénu. Cestou v lese sbírají šišky do tašky na pozdější hru.

5. Svatební duby:

Na prostranství před hradem seznámíme děti se zkrácenou verzí pověsti o Svatebních dubech:

Pověst Svatební duby

Je tomu už dávno, co na počest svatby rakouského prince Rudolfa s princeznou Štěpánkou Belgickou, zde byly vysazeny 2 duby s jejich jmény- Rudolfův a Štěpánčin. Bohužel manželství nebylo šťastné a stalo se, že princ Rudolf tragicky zemřel.

Boskovské duby rostly dál, ale časem jeden z nich - právě Rudolfův - usychal až uschl úplně. Od těch dob zde roste jen jeden - Štěpánčin dub, který upoutává pozornost každého návštěvníka hradu dodnes (upraveno podle Minxové, 2004).

Úkoly:

- ✓ Pozorujte památný strom - kmen, kůra, koruna, tvar listů.
- ✓ Kolik dětí se musí spojit za ruce, aby mohly obejmout tento strom?
- ✓ Spočítejte, kolik kroků má stín dubu.
- ✓ Nasbírejte si listy stromu nebo udělejte frotáž. V MŠ si vylisujte dubový list a nalepte ho do Toulavého deníku.
- ✓ Na arch papíru proveďte frotáž kůry stromu.

6. Hrad Boskovice:

Děti si prohlédnou hrad zvenčí i zevnitř (pro děti do 6 let je vstup zdarma). U hradní brány se seznámí s erbem Pánů z Boskovic a připomenou si, proč mají Boskovice ve znaku sedmizubý hřeben (viz obr. 28). Navštíví hradní věž s maketou hradu, studnu poháněnou funkčním dřevěným šlapacím kolem, projdou hradním sklepením, z nevyššího položeného místa si prohlédnou panorama Boskovic.

7. Pozorujeme Malý a Velký Chlum:

Děti hledají z nejvyššího místa v krajině 2 kopce (JZ směrem). Zvláštností je, že ten menší se nazývá Velký. Do Velkého Chlumu jsou vytesány pískovcové sochy od Jana Rolínka.

8. Už nikdy nebudu chodit bosko-více:

Děti se vyzují a projdou daný úsek bosou nohou (psychomotorické cvičení), poté popíší své pocity. Jaké měl pocity Velen, když chodil bosky a skopl si palec? Víte co zvolal?

9. Loupeživí rytíři a obránci hradu:

a) Děti si zahrají bojovou hru se šiškami, které si cestou nasbíraly. Rozdělí se na 2 družstva - Loupeživé rytíře a Obránce hradu - proti sobě. Ve vymezeném prostoru rozděleném na 2 poloviny lanem, mají za úkol v omezeném čase házet šišky do soupeřova prostoru. Vyhrává družstvo, které má na svém území méně šišek.

b) Děti rozdělíme do dvou družstev, které se postaví proti sobě a přetahují se lanem. Vyhrává družstvo, které přetáhne soupeřovo družstvo na své území.

Nakonec si všichni společně zopakují, co všechno prožili a viděli. Za snahu a splnění úkolů dostanou medajli - znak města Boskovic.

Práce s Toulavým deníkem v mateřské škole:

V mateřské škole si děti vybarví znak města na první straně ještě před začátkem vycházky následně po vyprávění pověsti O Velenovi. K tomuto tématu si po jejím skončení a návratu do MŠ vyhotoví pracovní listy označené indicií hrad, které uvádím v příloze B uložené mimo bakalářskou práci:

- Pracovní list - Ptáčník Velen z Boskovic (viz příloha č. 1 B). Úkol: vybarví si obrázek ptáčníka Velena, vyprávěj pověst o Velenovi a vzniku názvu Boskovic.
- Pracovní list - Ptáčník Velen poznává ptáčky v lese (viz příloha č. 2 B). Úkol: vymaluj a pojmenuj ptáčka, kterého poznáš.
- Pracovní list - Památný strom Dub letní před hradem (viz příloha č. 3 B). Úkol: nalep vylisovaný list z dubu letního nebo jeho frotáž.
- Pracovní list - Brněnský kníže loví zvěř v lese (viz příloha č. 4 B). Úkol: spoj čarou, která stopa patří ke zvířátku.
- Pracovní list - Hrad Boskovic (viz příloha č. 5 B). Úkol: namaluj boskovický hrad nebo nalep jeho obrázek.

Navazující možné další aktivity v mateřské škole:

- z dřevěných kostek děti postaví boskovický hrad
- zahrají si dramatickou scénku o tom, jak se Velen postaral o knížete, jak Velen postavil hrad a zkopl si palec u nohy
- z keramické hlíny vymodelujeme erb Boskovic s použitím šablony a vypálíme v keramické peci
- námětová hra Na rytíře
- pohybové hry na zvířátka v lese
- výroba ptáčka ze slané těsta, po usušení na vzduchu přilepit peříčka do ocásku

- metodou kaširování vyrobí strom, na který namalují nebo nalepí dubové listy
- z brambor si vyrobíme tiskátka se stopami zvířátek a otiskujeme je na velký balící papír, domalujeme stromy v lese, pařezy, květiny
- z výpravy namalujeme akvarelové obrázky (viz obr. 29)
- hrad postavíme z netradičních materiálů, např. z kelímků od jogurtů (viz obr. 30)

Obr. 28 – Děti u hradu (Foto: Jarmila Malušková)

Obr. 29 – Akvarel hradu (Foto: Jarmila Malušková)

Obr. 30 – Stavby hradu z kelímků od jogurtů (Foto: Jarmila Malušková)

4.2 Výprava za skřítky do lesa

Vzdělávací cíle:

- vytváření elementárního povědomí o širším přírodním, kulturním i technickém prostředí, o jejich rozmanitosti, vývoji a neustálých proměnách (Dítě a svět)
- rozvoj fyzické i psychické zdatnosti (Dítě a jeho tělo)

Očekávané výstupy dětí:

- vnímat, že svět má svůj řád, že je rozmanitý a pozoruhodný, nekonečně pestrý a různorodý - jak svět přírody, tak i svět lidí (Dítě a svět)
- zvládnout základní pohybové dovednosti a prostorovou orientaci, běžné způsoby pohybu v různém prostředí (Dítě a jeho tělo)

Klíčové kompetence:

- klade otázky a hledá na ně odpovědi, aktivně si všímá, co se kolem něho děje; chce porozumět věcem, jevům a dějům, které kolem sebe vidí; poznává, že se může mnohému naučit, raduje se z toho, co samo dokázalo a zvládlo (Kompetence k učení)

Obr. 31 – V lese Obora (Foto: Jarmila Malušková)

Námět trasy: lesem Obora za skřítky (viz obr. 31)

Období: léto, začátek podzimu

Pojmy: les - zvířata, rostliny, stromy, odpad - co nepatří do lesa

Trasa: mírně obtížná s vyznačenými stanovišti

Směr trasy: start - pod Oborou do kopce Oborským okruhem okolo Bašty, cíl - prostranství před hradem

Organizace: 1 učitelka vyznačí viditelně na lesní stezce stanoviště s obrázky skřítků - děti se u každého zastaví a plní dané úkoly

Pomůcky: obrázky skřítků, text pověsti, obrázky rostlin, palety- tvrdé papíry s oboustranně lepící páskou, taška přírodniny, Atlas rostlin, obrázky zvířátek, čistý arch papíru, voskovky, věci co nepatří do lesa (plechovky, sklenice, PET lahve, staré papíry, hračky,...), obarvené kamínky ve zlaté barvě, foťák, případně dalekohled, lupy, provázek,

Obr. 32 – Mapa č. 2 (Zdroj: [www. mapy.cz](http://www.mapy.cz))

Mapa č. 2 (viz obr. 32): 1. stanoviště - Zvídavý skřítek

2. stanoviště - Kytíčkový skřítek

3. stanoviště - Zvířátkový skřítek

4. stanoviště - Stromový skřítek

5. stanoviště - Skřítek Pořádníček

6. stanoviště - Tajemný skřítek

7. stanoviště - Skřítek Zlatníček

Motivace:

Děti předem seznámíme se zkrácenou pověstí o skřítcích na kopci zvaném Zlatník:

Pověst Zlatník

Naproti hradu směrem k Jihu se vypíná zalesněný kopec, který byl odedávna domovem skřítků. Do lesa často chodili chudí lidé nasbírat si sem jahody, maliny nebo posbírat suché kletví a šišky na topení. Jednou zde sbírala chudá žena šišky do nůše a velice při tom vzdychala. Skřítkům jí přišlo líto a tak pomohli ženě sbírat šišky, mezi které vložili i žluté listí. Prikázali vdově, aby listí nevyhazovala. Když pak žena přišla s plnou nůší domů, velice se podivila, protože z ní vysypala hromádku zlaťáků. Plná radosti běžela druhý den, že skřítkům na Zlatníku poděkuje, ale už je nikdy nespátřila. Za peníze si opravila chaloupku a vychovala své děti (upraveno podle Minxové, 2004).

Aktivity a činnosti na stanovištích:

Děti se vydají do lesa hledat skřítky a na stanovištích označených obrázkem skřítky plní zadané úkoly. Na každém stanovišti zanechají skřítkovi vzkaz - postaví z přírodnin „domeček“ nebo obrázek, který si vyfotí do Toulavého deníku. Cestou sbírají různé přírodniny (kůra, šišky, klacíky, mech,...), ze kterých si později v mateřské škole vyrobí svého skřítky, kterého si pojmenují zvláštním jménem.

1. Zvědavý skřítek aneb co viděl skřítek pod Oborou:

- Děti při pohledu na panorama Boskovic vyhledávají významné budovy a místa (např. Nemocnice, Vinohrádky, komín cihelny, naše mateřská škola, Základní škola Boskovice, kostel svatého Jakuba, radnice,...). Lépe se nám budou zajímat místa hledat dalekohledem.

Vzkaz pro skřítky - klacíkem nakresli na cestě, co jsi viděl.

2. Kytíčekový skřítek aneb poznej, co zde roste:

- Děti třídí obrázky rostlin, které rostou v lese, které na poli a které pěstujeme na zahrádce. V MŠ si v Toulavém deníku spojí čárou rostliny podle toho, kde rostou a nalepí vylisovanou rostlinu z lesa.

- Paleta rostlin z lesa - cestou nasbíráme některé rostliny, nalepujeme je na oboustranně lepící pásku nalepenou na tvrdém papíře. Které rostliny děti neznají, určují je podle Atlasu rostlin. Květiny vylisujeme a nalepíme celou paletku do Toulavého deníku.
- Šťavel kyselý (tzv. Zaječí jetelíček) - najdeme rostlinu a pozorujeme tzv. jev „usínání“- když se jemně dotkneme lístku, začne se sklápět podle středové žilky (Šircová, 2007)
- Netýkavky - při zmáčknutí tobolek této rostliny s průsvitnými zelenými lodyhami vystřelí semínka (Šircová, 2007)

Vzkaz pro skřítku - obrázek z rostlin v lese.

3. Zvířátkový skřítek aneb kdo žije v lese:

- Děti předvedou pantomimicky nebo zvukem zvíře , které žije v lese.
- Vyber obrázky zvířátek, která žijí v lese, na dvorku a ve vodě.
- Zazpívej písničku nebo přednes básničku o zvířátku, co žije v lese.
- Hledáme zvířecí stezky- stopy v hlíně, bobky a zvalená tráva, kde zvířata odpočívala.
- Po příchodu do MŠ děti vybarví v Toulavém deníku obrázky zvířátek žijících v lese.

Vzkaz pro skřítku - postav zvířátko z klacíků, šišek, aj.

4. Stromový skřítek aneb obejmí svůj strom:

- Děti si vyberou v lese strom, který se jim líbí, obejmou ho, pohladí rukama se zavřenýma očima, zkusí ho pojmenovat. Pozorujeme velikost kmene, výšku stromu, rozpětí větví. Při nádechu zjistíme, že se nám dobře dýchá.
- Listy nebo jehličí? Jaké mohou být stromy? (listnaté x jehličnaté, opadavé x neopadavé) - děti si posbírají různé tvary listů, jehličí a šišek. Listy ve školce vylisují a učitelka je zalisuje do fólie. Děti pozorují rozličné tvary listů, jehličí a šišek, zkusí je přiřadit ke stromu podle obrázku.
- Na strom přivážou papír a voskovkou nakreslí frotáž jeho kůry, v MŠ si ho nalepí do Toulavého deníku.
- Básnička s pohybem:

„Rovně stojí stromeček, na něm hodně větviček (stoj spatný, vzpažíme).

Lístičky se hýbají, po větru se kývají (pohyby prstů, pohyby paží do stran).

Šumí bouře po lese, stromeček to nesnese (stoj rozkročný, úklony stále intenzivnější).

Ohýbá se sem a tam, bác a už je polámán (úklony vpravo, vlevo až k zemi, tlesknout, leh).

Jdou dřevaři za prací, zlomený strom pokácí (chůze na místě, napodobení kácení stromu).

Nařežou se polínka, koupí si je maminka (klek na jedno koleno, předvádíme řezání).

Do kamen se přikládá, dříví teplo nám dává (napodobujeme pohyb přikládání do kamen).

Napečou se buchtičky pro chlapce i holčičky (vztyk, potlesky rukama, ukazujeme na chlapce, holčičky)“ (námět převzat z Metodických listů, 2001, s. 24).

- Hra Škatule, hejbejte se - děti si zahrají pohybovou hru se svými stromy, které označí svým batůžkem.

Vzkaz pro skřítku - postav domeček z kůry, dřívěk.

5. Skřítek pořádníček aneb co do lesa nepatří:

- Děti sbírají ve vymezeném prostoru předem rozházené předměty. Které nepatří do lesa (plechovky, sklenice, PET lahve, staré papíry, hračky,...)

Vzkaz pro skřítku - v MŠ si děti vyrobí skřítku z předmětů, které do lesa nepatří.

6. Tajemný skřítek na Baště:

- Zastavení u rozcestníku (označení Oborského okruhu), kde děti seznámíme s textem na turistické ceduli o Baště.

Vzkaz pro skřítku – namalujte na zemi klacíkem, jak Bašta vypadala.

7. Skřítek zlatníček aneb hledání pokladu:

- Děti hledají poklad skřítků (obarvené kamínky zlatou barvou) na prostranství před Hradem Boskovic.

Vzkaz pro skřítku - postav mozaiku z kamínků.

Ukončení výpravy:

Děti si znovu připomenou pověst o Zlatníku, který mohou pozorovat z prostranství před hradem. Odměnou za zvládnutí cesty jim budou čokoládové zlatáky od skřítky Zlatníčka. Vráť se přímou cestou z hradu dolů.

Práce dětí v Toulavém deníku:

Děti si po skončení vycházky vyplní pracovní list s obrázkem skřítky (viz příloha B uložená mimo bakalářskou práci):

- Pracovní list - Poznej, co kde roste (viz příloha č. 6 B). Úkol: spoj zelenou pastelkou, co roste v lese, červenou co roste na zahrádce a žlutou co roste na poli.
- Pracovní list - Rostliny, co jsem našel v lese (viz příloha č. 7 B). Úkol: nalep paletu rostlin, co jsi našel v lese.
- Pracovní list - Objevuj zvířátka se skřítky (viz příloha č. 8 B). Úkol: vybarvi zvířátka, která žijí v lese.
- Pracovní list - Můj strom (viz příloha č. 9 B). Úkol: nalep frotáž kůry stromu.
- Pracovní list - Co do lesa nepatří (viz příloha č. 10 B). Úkol: přeškrtni, co do lesa nepatří.
- Pracovní list - Skřítkci na Zlatníku (viz příloha č. 11 B). Úkol: nakresli obrázek z cesty za skřítky nebo si nalep fotku domečků, které jsi tvořil v lese.

Navazující další aktivity v mateřské škole:

- Z nasbíraných přírodnin si děti vyrobí svého skřítky, kterému vymyslí jméno (viz obr. 33).
- Ze skřítků si udělají výstavu, kterou pojmenují Jak jsme hledali skřítky ze Zlatníku.
- Z nasbíraných kamínků poskládají mozaiku.
- Dva stejné listy zalisujeme do fólie a zahrajeme si s nimi pexeso - hledáme dvojice

- Zahrajeme si s dětmi hru Co do lesa nepatří - po třídě rozházíme věci, co nechaly děti v lese (PET lahve, papíry, konzervy,...). Děti odpad sbírají a třídí do připravených kontejnerů.
- Z brambor si vyrobíme stopy zvířátek, které obarvíme a otiskujeme na balící papír. Domalujeme stromy, květiny, dolepíme zvířátka vystřižená z časopisů.
- Třídíme šišky podle tvaru, přiřadíme k větvičce z daného stromu.
- Zahrajeme si hru Dřevěná – hledáme, co je ze dřeva.
- Zahrajeme si hru Stromeček, hříbeček, domeček – děti představují na pokyn učitelky.
- Vylisujeme si rostliny, co rostou v lese a založíme si herbář.
- Hledáme v Atlase rostlin, co jsme nasbírali a vylisovali.
- Malujeme přírodninami – nasbírané přírodniny (květ a listy pampelišky, vlašovičnick, modřenec,...) rozemneme v prstech a na papíře namalujeme obrázek.

Obr. 33 – Skřítky ze šišek (Foto: Jarmila Malušková)

4.3 Výprava s vílou ke studánce Otylka

Vzdělávací cíle:

- osvojení si poznatků a dovedností potřebných k vykonávání jednoduchých činností v péči o okolí při spoluvytváření zdravého a bezpečného prostředí a k ochraně dítěte před jeho nebezpečnými vlivy (Dítě a svět)

- rozvoj kooperativních dovedností (Dítě a ten druhý)

Očekávané výstupy dětí:

- porozumět, že změny jsou přirozené a samozřejmé (všechno kolem se mění, vyvíjí, pohybuje a proměňuje a že s těmito změnami je třeba v životě počítat) (Dítě a svět)

- spolupracovat s ostatními (Dítě a ten druhý)

Klíčové kompetence:

- získanou zkušenost uplatňuje v praktických situacích a v dalším učení (Kompetence k učení)

Obr. 34 – Kaplička Otylka (Foto: Jaroslav Horák)

Námět trasy: polní cestou ke studánce a kapličce Otylka (viz obr. 34)

Období: jaro, léto

Pojmy: voda ve studánce, kaplička, rostliny na poli, zvířata na poli

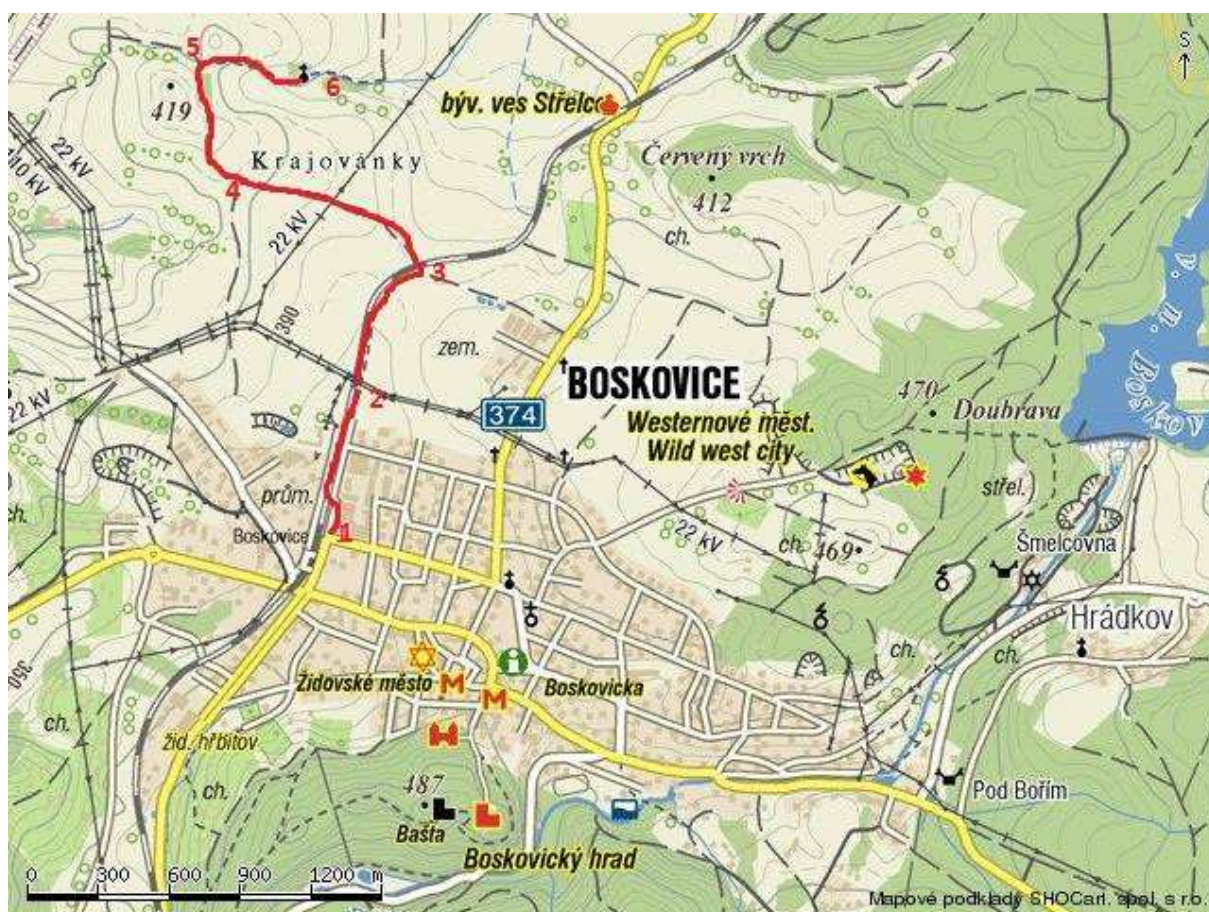
Trasa: středně náročná, zpět - pěšky opačným směrem nebo autobusem ze Sudic (nutno objednat předem)

Směr trasy: start - za kolejemi na ulici Dřevařská, cíl - kaplička se studánkou Otylka

Organizace: Děti plní úkoly na stanovištích, které učitelka vhodně vybere dle možností. Pokud zvolíme zpáteční cestu do Sudic, je potřeba předem objednat autobus na odvoz zpět.

Pomůcky: obrázek víly Otylky, nasbírané přírodniny, šátek, obrázky myšky, zajíce, rejska, sysla, hraboše a jestřába, obrázky s plodinami rostoucími na poli (kukuřice, obilí, brambory, cukrová řepa, řepka olejka), sklenice s víčkem

Obr. 35 – Mapa č. 3 (Zdroj: www.mapy.cz)

- Mapa č. 3** (viz obr. 35):
- 1- Chůze se zavřenýma očima
  - 2- Poznej se zavřenýma očima
  - 3- Pohádka o zvířátkách v poli
  - 4- Hra na jestřába
  - 5- Co vyrostlo na poli
  - 6- Studánka Otylka

Motivace:

Děti seznámíme předem se zkrácenou verzí pověsti:

Pověst Kaplička u Otylky

Za starých časů nebylo moc doktorů a proto lidé věřili v zázračnou moc některých vod a stromů. V poli za Boskovicemi vyvěral odedávna pramen čisté vody a tak tam lidé vyhloubili studánku, ke které se chodili osvěžit při práci na poli. Chodila sem taky jedna žena, která si již delší čas stěžovala, že jí bolívají oči. Při práci často odpočívala, chodila k prameni studánky a omývala si vodou obličej. A co se nestalo? Po nějakém čase přestaly ženě oči bolet a dokonce prý i lépe viděla. Později na tomto místě nechal jeden boskovický lazebník a ranhojič vystavět nad studánkou kapličku, kterou zasvětili svaté Otylii, ochránkyni zraku (upraveno podle Minxové, 2004).

Dětem představíme obrázek víly Otylky, která zabloudila a ztratila cestu ke studánce. Děti jí pomohou najít cestu ke studánce léčivé vody Otylce a pomohou jí studánku vyčistit. Po cestě se hravou formou učí o přírodě.

Aktivity a činnosti na jednotlivých zastaveních:

Poznávací hru začneme na cestě kolem kolejí vlaku vedoucí současně s Dřevařskou ulicí směrem k bývalému Dusabu. Jednotlivá zastavení volíme sami dle uvážení a podmínek nebo podle vyznačení na mapě.

1. Zastavení: Chůze se zavřenýma očima

Děti jdou určitý úsek se zavřenýma očima, aby si zkusily, jaké to je, když nevidí. Zjistíme, že zrak je velmi důležitý. Jak si ho ochráníme?

2. Zastavení: Poznej se zavřenýma očima

Vybraným dětem zavážeme oči šátkem a ony hádají předměty nalezené cestou (klacík, kamínek, květina, bodlák, tráva,...) nebo co máme u sebe (čepice, šátek, láhev s pitím, klíče, ...). Popíší předmět i svoje pocity.

3. Zastavení: Pohádka o zvířátkách na poli

Učitelka vypráví dětem krátkou pohádku o zajíci, myšce a jestřábu, které jim postupně ukáže na obrázku:

Pohádka o zvířátkách na poli : „V jedné vesnici žil chlapeček Pavlík. Jednou mu maminka oblékla bílé tričko. Pavlíkovi se moc líbilo, ale jak běhal po louce, lezl po stromech a skákal přes potok, tričko si zašpinil. Viděla to myška a zajíček. Jé, to je krásné bílé tričko. To já bych ho všem ukazovala a moc bych si dávala pozor, abych si ho nezašpinila jako Pavlík, říká myška. Zajíček by si taky moc přál bílý kožíšek. Vtom přiletěl nad pole jestřáb. Zajíček i myška se hned příkrčili a byli moc rádi, že mají kožíšky hnědé. V těch je jestřáb nepozná a nesežere. Bude si myslet, že na zemi leží jen hroudy hlíny“ (Uhříčková, 2002, s. 9).

Po vyslechnutí pohádky dáváme dětem otázky:

- Co zvířátka zachránilo? (ochranná hnědá barva, zvířátka se příkrčila)
- Jaké z toho plyne ponaučení? (není dobře někomu závidět, jsme rádi za to, co máme)
- Kdo ještě žije na poli? (sysel, hraboš, rejsek,...)

4. Zastavení: Hra na jestřába

Děti běhají po poli jako zvířátka, učitelka je honí jako jestřáb (mává rukama jako křídly). Děti se mohou zachránit tím, že se příkrčí k zemi. Koho chytí, ten se stává jestřábem.

5. Zastavení: Co vyrostlo na poli

Pozorujeme s dětmi, co roste na poli (kukuřice, obilí, brambory, cukrová řepa, řepka olejka,...). Plodinu, která ve skutečnosti vyrostla, si popíšeme. Poté si ukážeme obrázky jiných polních plodin. V MŠ si vybarvíme a pojmenujeme rostliny, co rostou na poli.

6. Zastavení: Studánka Otylka

- Víla Otylka našla svoji studánku. Děti objeví studánku v remízku mezi stromy, vyčistí ji od listů a spadlých větviček a připomenou si pověst O kapličce u Otylky. Komu je kaplička zasvěcená a proč? Čistou vodou ze studánky si lehce opláchneme ruce a obličej - léčivá voda.
- Studánka jako zrcátko - děti sledují svůj obličej ve vodě studánky (námět převzat podle Nováčkové).

- Nabereme vodu ze studánky do sklenice a pozorujeme, jestli je v ní nějaký život. Uzavřeme víčkem a odneseme do školky, kde nabereme do druhé sklenice vodu v kohoutku a porovnáme jejich kvalitu.

Ukončení:

Poděkujeme víle Otylce za léčivou vodu básničkou, kterou děti samy složí, např.: Studánko Otylko, dej vody malinko, pro zvířátka, pro děti, ještě hodně zbude ti. Cestu zpět volíme opačným směrem odkud jsem vyšli nebo dojdeme do Sudic, kde nastoupíme do objednaného autobusu.

Práce dětí v Toulavém deníku:

Děti splní úkoly s indicií víly Otylky (viz příloha B uložená mimo bakalářskou práci):

- Pracovní list - Pohádka o zvířátkách na poli (viz příloha č. 12 B). Úkol: vybarvi zvířátka takovou barvou, aby byla chráněná před jestřábem.
- Pracovní list - Studánka Otylka (viz příloha č. 13 B). Úkol: nakresli, jak si představuješ vílu Otylku, studánku, kapličku.
- Pracovní list - Co vyrostlo na poli (viz příloha č. 14 B). Úkol: vybarvi si rostliny, co rostou na poli.

Navazující aktivity a činnosti v mateřské škole:

- Pokusy s vodou pomocí kapátka a obarvené vody.
- Zrychlené klíčení semínek v lahvi na mokřém ubrousku (Andrews, 2006).
- Pučící semena řeřichy na mokřém ubrousku ve tvaru daným formičkou (Andrews, 2006).
- Co žije v půdě - pokus s hlínou a vodou v zavařovací sklenici (Andrews, 2006).
- Žížalovník - do pětilitrové sklenice plné listí, hlíny, písku vložíme žížalu a pozorujeme, jak žížala „pracuje“.
- Zahrajeme si hru Ochranné zbarvení – rozložíme na zemi látky tří barev (bílá, hnědá, zelená) a děti na ně pokládají po jednom obrázky zvířátek, která mají stejnou barvu jako látka. Úkolem je schovat zvířátko tak, aby ho dravec neobjevil. Učitelka nakonec předvádí dravce, který zvířata hledá (námět převzat podle Uhříčkové, 2002).

4.4 Výprava za stromy, co léčí

Vzdělávací cíle:

- pochopení, že změny způsobené lidskou činností mohou prostředí chránit a zlepšovat, ale také poškozovat a ničit (Dítě a svět)
- rozvoj a užívání všech smyslů (Dítě a jeho tělo)

Očekávané výstupy dětí:

- rozlišovat aktivity, které mohou zdraví okolního prostředí podporovat a které je mohou poškozovat, všimnout si nepořádků a škod, upozornit na ně (Dítě a svět)
- vnímat a rozlišovat pomocí všech smyslů (Dítě a jeho tělo)

Klíčové kompetence:

- soustředěně pozoruje, zkoumá, objevuje, všímá si souvislostí (Kompetence k učení)

Obr. 36 – Zámecký skleník (Foto: Jaroslav Horák)

Námět trasy: stromy v okolí zámku

Období: podzim, případně jaro

Pojmy: památný strom jinan dvoulaločný, Skleník, park u Skleníku (viz obr. 36), dub letní, památný strom lípa před zámkem, zámek, zámecká zahrada, kaštan

Trasa: 0,5 km, snadná

Směr trasy: od spodního zámeckého parku do zámecké zahrady, dále do parku u Skleníku (viz obr. 37)

Organizace: předem si dohodneme se správcem spodního zámeckého parku jeho odemčení

Pomůcky: obrázky stromu a listu lípy, jinanu, dubu, kaštanu, sušený květ lípy pokapaný lipovým aromatickým olejíčkem, bonbony s lipovou příchutí, lipový čaj, krabička od vitamínů Ginkgo biloby.

Obr. 37 – Mapa č.4 (Zdroj: www.mapy.cz)

Mapa č. 4 : 1 - kaštan

2 - lípa

3 - dub

4 - jinan

5 - Trpasličí cesta

Motivace:

Děti seznámíme ve zkrácené verzi s pověstí :

Pověst Bylinkář

Kdysi dávno vládl na boskovickém panství hrabě Ditrichštejn, který měl moc nemocnou dceru. Nedokázali ji uzdravit ani slavní lékaři zblízka i zdaleka. Jednou, když se hrabě vrátil z lovu, přinesl zvláštní zprávu, že nedaleko odtud žije bylinkář, který umí vyléčit všechny nemoci. Tento muž pobýval celý rok v přírodě, od jara do zimy a znal všechny léčivé stromy a rostliny v okolí. Tak se hrabě vydal za ním se svojí nemocnou dcerou. Bylinkář se ujal léčení a po delší době byla hraběncina dcera opravdu uzdravena. Odměnou mu nechal hrabě vystavit na potoce mlýn, ale

skromný bylinkář jej odmítl. A tak na jeho počest mu byla postavena socha ve vídeňském paláci Ditrichštejnů (upraveno podle Minxové).

Děti obeznámíme s informací, že i stromy mohou léčit. Naším úkolem bude hledat tyto stromy v okolí Zámku Boskovice a získat list do Toulavého deníku.

Aktivita a činnosti u jednotlivých stromů:

1.) Kaštan ve spodním parku (viz obr. 38)

Obr. 38 – Kaštan- Jírovec maďal (Zdroj: www.wikipedia.org)

- Děti mají za úkol najít strom, který má listy stejné jako strom na obrázku, který dětem ukážeme (vybereme obrázek Kaštanu).
- Zazpíváme si písničku: Kaštánku, kaštánku, počkej tu na mě, zvednu tě ze země do svojí dlaně.
- Ptáme se dětí:
  - ✓ Co dělají stromy na podzim? (změní barvu, opadají)
  - ✓ Z jakých částí se strom skládá? - ukážeme (kořeny, kmen, větve, listy, plody)
  - ✓ Jak se jmenují plody tohoto stromu? (kaštan)
  - ✓ Pro koho sbíráme na podzim kaštany? (krmivo pro lesní zvířata)
  - ✓ Co dělá kaštan v zimě? (odpočívá)

- ✓ Co dělá kaštan na jaře? (na větvích má již nachystané od zimy hnědé pupeny chráněné chmýřím, jež brzy na jaře puknou a vyrostou z nich letorost s několika lístečky - Gréeovi G., a A., 1983)
- ✓ Posbíráme pár listů do tvrdých desek, abychom si je v MŠ vylisovali a nalepili do Toulavého deníku. Posbíráme si kaštany, ze kterých si v MŠ vyrobíme zvířátka a skřítky. Zbylé kaštany usušíme a v zimě je doneseme zvířátkům do lesa.

2.) Lípa srdčitá - Památný strom u cesty k zámku (viz obr. 39)

Obr. 39 – Lípa srdčitá (Zdroj: [www. Wikipedia.org](http://www.Wikipedia.org))

- Dáme dětem úkol najít mezi předloženými obrázky stejný strom, jako u kterého stojíme, pojmenujeme si ho.
- Ptáme se dětí:
  - ✓ Co ti připomíná tvar listu lípy? (srdíčko)
  - ✓ Co je na stromu léčivé? (květ - ukážeme na obrázku nebo sušený)
  - ✓ Co vám maminka uvaří, když jste nachlazení? (lipový čaj)
  - ✓ Poznáte, jak voní lipový květ? (dětem dáme přičichnout k lipovému květu)
  - ✓ Dětem dáme ochutnat bonbony s lipovou příchutí. (léčí kašel)
  - ✓ Nasbíráme spadané listy lípy, v MŠ vylisujeme a vytvoříme koláž - lipové srdíčko.
  - ✓ V mateřské škole si uvaříme lipový čaj s medem a společně ochutnáme.

- ✓ Hra na čichanou: Do lahviček vložíme vatu, kterou jsme předem pokapali lipovým, jedlovým, eukalyptovým a jiným aromatickým olejíčkem. Děti mají za úkol poznat vůni a přiřadit k obrázku stromu.
- ✓ V Toulavém deníku splníme úkol Co děláme, když jsme nachlazení.

3.) Dub letní před zámekem (viz obr. 40)

Obr. 40 – Dub letní (Zdroj: [www. Wikipedia.org](http://www.Wikipedia.org))

- Pozorujeme, z jakých částí se dub skládá (kořeny, kmen, koruna, větve, listy).
- Prohlédneme si tvar listů, žilkování.
- Jak se jmenují plody dubu? (žaludy)
- Vysvětlíte pranostiku:
  - ✓ „Zelená-li se dub dříve než jasan, bude léto mokré.“
  - ✓ „Čím dříve listí ze stromů opadá, tím bude úrodnější rok“
 (Claycombová, 1996, s. 169)
- Posbíráme pod stromem listy a žaludy na další aktivity v mateřské škole (vylisujeme listy, zahrajeme si s nimi pexeso, ze žaludů vytvoříme panáčka).

Obr. 41 – K Památnému dubu (Foto: Jarmila Malušková)

4.) Jinan dvoulaločný v parku u Skleníku (viz obr. 42)

Obr. 42 – Jinan dvoulaločný (Zdroj: www.wikipedia.org)

Ptáme se dětí:

- Víte, jak se jmenuje strom, který má 2 jména? (jinan dvoulaločný, Ginkgo biloba)
- Víte, že dokáže strom léčit? - Ukážeme dětem krabičku od vitamínu Ginkgo biloby, na kterém je obrázek listu stromu. Seznámíme je s účinky vitamínu – na prokrvení končetin, zlepšení paměti,...
- Proč musíme strom chránit? (je vzácný, památkově chráněný)
- Přečteme si, co se píše na cedulce a budeme se tím řídit.
- Co nesmíme dělat, když je strom chráněný? (nesmíme lámat větve, lézt po něm a jinak ho poškodit)
- Posbíráme spadané listy jinanu, prohlédneme si jeho tvar. Můžeme provést také frotáž listu na papír a v mateřské škole si je do Toulavého deníku nalepíme.

5.) Trpasličí naučná stezka v parku u Skleníku

Děti si projdou stezku po vyznačené trase. Zastaví se u každé cedulky s názvem trpaslíka, který je seznámí s nejbližší lokalitou a daným problémem. Nakonec vždy splní úkol daný trpaslíkem.

- Zastávka u trpaslíka Mortse - jinan dvoulaločný
- Zastávka u trpaslíka Toxíka - tis obecný
- Zastávka u trpaslíka Bublínky - voda v bazénku, ryby

- Zastávka u trpaslíka Kytičky - travní porosty
- Zastávka u trpaslíka Dřínka - dřín obecný
- Zastávka u trpaslíka Petky - třídění odpadu
- Zastávka u trpaslíka Bibliose - historie parku

Námět převzat z Mateřského centra v Boskovicích, které instalovalo cedulky pro nejmenší děti s trpasličími zastávkami v parku u Skleníku.

Práce dětí v Toulavém deníku:

Děti vypracují pracovní listy s indicií listu (viz příloha B uložená mimo bakalářskou práci):

- Pracovní list - Za stromy, co léčí (viz příloha č. 15 B). Úkol: nalep nebo nakresli frotáž listu stromů, které jsou léčivé.
- Pracovní list - Co děláme, když jsme nachlazení? (viz příloha č. 16 B) Úkol: vybarvi, co děláš, když jsi nachlazený.

Navazující aktivity a činnosti v mateřské škole:

- výroba zvířátek z kašánků
- psychomotorické cvičení – pokládáme kašany kolem dětí nebo na jednotlivé části těla (viz obr. 43)

Obr. 43– Psychomotorická hra s kašany (Foto: Jarmila Malušková)

- lepení koláže z nasbíraných listů
- vaření lipového čaje
- námětová hra Na doktora

- námětová hra Na bylinkáře - poznávání sušených bylin čichem – máta, meduňka, dobromysl, šalvěj, levandule, ...
- prohlížení atlasu léčivých rostlin a stromů
- sběr léčivých rostlin - smetanka lékařská, jitrocel, podběl, hluchavka, ...
- zakládání herbáře - léčivé rostliny, stromy
- výroba zdravé pomazánky z tvarohu, měkkého sýra, přidáme bylinky
- vytvoříme panáčka ze žaludů a špejlí

Obr. 44– Frotáž kůry stromů. (Foto: Jarmila Malušková)

4.5 Výprava za vodníkem k rybníčkům

Vzdělávací cíle:

- rozvoj úcty k životu ve všech jeho formách (Dítě a svět)

Očekávané výstupy dětí:

- mít povědomí o významu životního prostředí (přírody i společnosti) pro člověka, uvědomovat si, že způsobem, jakým se dítě i ostatní v jeho okolí chovají, ovlivňují vlastní zdraví i životní prostředí (Dítě a svět)

Klíčové kompetence:

- ví, že není jedno, v jakém prostředí žije, uvědomuje si, že se svým chováním na něm podílí a že je může ovlivnit (Kompetence činnostní a občanské)

Obr. 45 – Vodník na rybníce (Foto: Jarmila Malušková)

Námět trasy: lesem Obora k vodním tokům

Pojmy: Obora, Černý most, říčka Bělá, Tři rybníčky

Trasa: náročná

Směr trasy: start - Obora, Černý most k říčce Bělé, cíl - Tři rybníčky (viz obr. 45)

Organizace: přes les Obora k Černému mostu, u Černého mostu 1 učitelka předem vyznačí cestu kolem říčky Bělé až k rybníčku barevnými pentličkami, cestu zpět volíme po silnici a dále přes park u letního kina (viz obr. 46)

Pomůcky: lodičky z kůry, barevné pentličky, poklad (cukroví, medajle)

Obr. 46 – Mapa č. 5 (Zdroj: www.mapy.cz)

Motivace:

Děti seznámíme se zkrácenou a upravenou pověstí o vodníkovi, která má v originále název Pod Sečó :

Pod Sečó

Na konci Pílského údolí u Černého mostu, kde se říkalo dříve pod Sečó, bydlel blízko pěkné čisté tůňky pod vrbou vodník. Chodily se sem koupat děti z Boskovic. Jednou, když tak dováděly ve vodě, spatřil je vodník. Ten vklouzl tiše do vody a povídá své ženě: „Budeme mít hosta, chystej hrneček“. A opravdu! Jeden neposedný chlapec se chlubil před ostatními, že doplave až k vrbě. Skutečně k vrbě doplaval, vylezl na ni a začal skákat po větvích. Tu se větev ulomila a on spadl do vody, kde se proměnil v kámen, který tam zdobí vodníkovu zahradu dodnes (upraveno podle Minxové, 2004).

Aktivity a činnosti při výpravě za vodníkem:

- Před výpravou si děti vyrobí lodičky z kůry, které vezmou k říčce a tam je pošlou po vodě.

- Vypravíme se za vodníkem do Pílského údolí. Cestou pozorujeme přírodu kolem nás – stromy v lese, lesní rostliny, posloucháme zpěv ptáků
- U říčky Bělé si připomeneme pověst o vodníkovi.
- Pozorujeme okolí řeky, připomeneme nutnost udržování čistoty.
- Pošleme po vodě polovinu lodiček, co si děti vyrobily a pozorujeme, kam doplavou. Posloucháme, jak voda v řece „zpívá“ (viz obr. 47).

Obr. 47 – U říčky Bělé (Foto: Jarmila Malušková)

- Pokračujeme podél říčky k rybníčkům po předem vyznačené trase pentličkami, na konci děti najdou poklad od hastrmana
- Cestou pozorujeme pasoucí se ovečky
- Zazvoníme na vodníka na zvonec, jež je instalovaný u druhého rybníka a zavoláme na vodníka říkankou: Hastrmane, tatrmane, dej nám kůži na buben, budeme ti bubnovati, až vylezeš z vody ven!
- Pozorujeme vodníka, který je na hladině rybníka a pustíme k němu druhou polovinu lodiček z kůry jako poděkování za ukrytý poklad (viz obr. 48).

Obr. 48 – Pouštění lodiček (Jarmila Malušková)

- Pozorujeme, co se stane, když hodíme do vody kámen nebo větvičku (tvoří se kola)

- Pozorujeme, co žije v rybníku a kolem rybníka (ryby, žáby, pulci, vodoměrky, vážky, motýli, čápi,...)
- Pozorujeme, co roste kolem rybníka (rákosí, blatouchy, orobinec,...)
- Vracíme se kolem potůčku, na kterém jsou vodní mlýnky a pozorujeme, jak pracují (viz obr. 49).

Obr. 49 – Vodní mlýnky (Jarmila Malušková)

Práce dětí v Toulavém deníku:

Děti vypracují pracovní listy s indicií vodníka (viz příloha B uložená mimo bakalářskou práci):

- Pracovní list - Za vodníkem k rybníčkům (viz příloha č. 17 B). Úkol: vybarvi a pojmenuj obrázky zvířat a rostlin, které jsi viděl u rybníka.
- Pracovní list - Jak teče voda? (viz příloha č. 18 B) Úkol: nakresli, jak teče voda v řece a jak se dělají kruhy na hladině rybníka.

Navazující aktivity a činnosti dětí v mateřské škole:

- Pohybová hra Na hastrmana: Děti klečí v kruhu, uprostřed „spí“ vodník ve vodnickém kloboučku. Všichni buší do země a říkají říkanku: Hastrmane, tatrmane, dej nám kůži na buben, budeme ti bubnovati, až vylezeš z vody ven! Jakmile doříkají, vodník se „vzbudí“ a začne děti honit. Koho chytne, předá mu klobouk a ten se stane vodníkem.
- Vymýšlíme směšná jména pro vodníka.
- Znázorníme pantomimicky smutnou vrbu, žabky, vážky, mouchy, ryby ve vodě, rak, ... (námet převzat – Fichnová, Szobiová, 2007)

- Posloucháme skladbu Vltava od Bedřicha Smetany a pohybově ji ztváříme pomocí dlouhého pruhu modré látky.
- Malujeme, jak jsme šli na výlet k rybníku a pouštěli lodičky (viz obr. 50).

Obr. 50 – Malujeme výpravu za vodníkem (Foto: Jarmila Malušková)

- Vyrábíme lodičky z papíru a foukáním pouštíme v míse s vodou.
- Vyrábíme lodičky z přírodního materiálu (kůra, větvičky,...) (viz obr.51)
- Vyrobit si vodní mlýn z plastových lahví : do lahve prořízneme 3 nebo 4 otvory ve tvaru obdélníku, které vytlačíme ven, ohneme a vytvoříme tak lopatky. Láhev nasadíme na tyč a dvě tyčky- vidlice - jako držáky upevníme do země. Druhou lahví lijeme na ně vodu a pozorujeme, jak se vodní mlýn otáčí.
- Malujeme, jak teče voda v řece a kola na hladině rybníka.
- Hrajeme si s vodou na zahradě: vytváříme koryto říčky v písku a pozorujeme jak voda teče.
- Provádíme s dětmi různé pokusy s vodou:
  - ✓ Naplníme sklenici vodou až po okraj, přiložíme papír, přidržíme a rychle otočíme dnem vzhůru – voda se nevyleje.
  - ✓ Co plave na vodě? – v míse s vodou vyzkoušíme různé předměty, zda plavou (dřevo, papír, umělá hmota, kov, kamínky,...). Pokud savý papír položíme na hladinu, ten se nepotopí, i když na něj položíme např. kancelářské sponky.
  - ✓ Obří bubliny (námět převzat): „Odřízněte dno plastové lahve. Na širokém konci nastříhnete kolem dokola 0,5 cm zářezy vzdálené

od sebe asi 1,5 cm. V misce smíchejte vodu, jar, cukr a olej. Cukr bubliny zpevní a olej jim dodá zajímavé barvy. Do směsi ponořte odstřížený konec láhve, vyndejte ji a silně foukněte hrdlem bez zátky. Bubliny budou nezvykle veliké a krásně zbarvené“ (Doležalová, 2003, s. 163).

- ✓ Spojení vodních proudů (námět převzat): „Do velké plastové lahve vtlačte připínáček na třech místech ve spodní polovině. Umístěte láhev do umyvadla a naplňte ji vodou. Voda začne vytékat třemi otvory a bude tak tvořit tři oddělené proudy. Dotkněte se všech tří proudů prsty, jako byste je chtěli štípnout, asi tak na dva centimetry nebo dále od lahve. Potom je pusťte. Tím se proudy spojí v jeden. Jestliže přejedete prstem po dírkách, proudy se zase rozpojí“ (Andrews, Knighton, 2006, s.49).

Obr. 51 – Lodičky, které děti poslaly po říčce Bělá (Foto: Jarmila Malušková)

Závěr

Téma mojí bakalářské práce „Využití města Boskovice pro poznávání přírody a společnosti u dětí předškolního věku“ jsem si vybrala po pečlivém zvážení. Byla mi nabídnuta možnost shromáždit informace o městě, kde žiji a pracuji v mateřské škole. Lákalo mě vytvořit zajímavý prostředek k tomu, aby se děti dozvěděly co nejvíce o svém městě, o přírodě, přírodních a historických zajímavostech. Tím, že budou děti znát svoje nejbližší okolí, získají k němu užší, bližší vztah a budou ho jistě lépe vnímat, ochraňovat. Na začátku jsem si kladla otázku, jak najít způsob, aby byla práce zajímavá nejen pro dospělé, ale hlavně pro děti a aby byla využitelná pro ostatní pedagogy.

V teoretické části jsem se zabývala didaktickým působením v oblasti seznamování s přírodou a společností u dětí v mateřské škole, jejím pojetím z kurikulárního hlediska – začlenění do Rámcového vzdělávacího programu předškolního vzdělávání. Řešila jsem také otázku správného výběru metod, organizačních forem a prostředků výchovy. Po důkladném shromáždění materiálů o Boskovicích jsem popsala jeho přírodní, kulturní a historické údaje.

Tyto informace a poznatky jsem didakticky využila v praktické části, kterou jsem pojala formou vycházek - výprav po okolí města, které jsou motivované pověstmi z Boskovic a následnými činnostmi s dětmi v přírodě nebo ve třídě mateřské školy.

Cílem mojí bakalářské práce bylo najít způsob, jak seznámit děti s městem, kde žijí, s nejbližší přírodou a jeho přírodními krásami, zvláště pak vypěstovat u nich kladný vztah k životnímu prostředí. A to se podařilo díky mému projektu nazvaným „Boskovické toulání“.

Projekt, jenž vznikl na základě této práce, jsem z větší části již realizovala v praxi, a to v Mateřské škole Boskovice, pracoviště Bílkova, kde se setkal s velice kladnou odezvou nejen u dětí, ale i u rodičovské veřejnosti. Z každé výpravy jsme pořídili DVD záznam a fotografický materiál. Myslím, že děti nejvíce zaujala výprava ke hradu a do Pilského údolí. Při seznamování s historickými fakty byly velice zaujaté a rády prováděly i další činnosti v mateřské škole – malovaly obrázky, stavěly z kostek

a kelímků od jogurtů hrady, hrály si na rytíře a další aktivity. Při výpravě za vodníkem nám navíc přálo krásné počasí. Cesta byla sice fyzicky náročná, ale zážitky únavu převážily a ještě celý týden jsme si hráli na vodníky, rybičky, vyráběli jsme lodičky a jiné. Výpravu za stromy, co léčí jsme uskutečnili na jaře, kdy děti mohly obdivovat stromy v květu a svěží zeleni. Z důvodu nepříznivého počasí jsme neabsolvovali výpravu ke studánce Otylka, ale lze ji naplánovat i v teplých podzimních měsících. Navíc jsme s dětmi v letošním roce navštívili Arboretum Šmelcovna, zámek, přehradu, westernové městečko, muzeum, synagogu, mikvi a jiné krásy města.

Cíl mé práce byl splněn, děti se seznámily s místem a prostředím, kde žijí prostřednictvím přiměřených aktivit a tím jsem podpořila jejich správný postoj k životnímu prostředí vůbec. Pokud mají děti možnost zblízka poznat určitá místa v přírodě i ve městě, vytvoří si k nim vřelý citový vztah a stanou se zároveň zodpovědnými za své činy a chování. Díky vycházkám, rozhovorům o městě, činnostem a pozorováním v přírodě se mnohokrát naskýtá příležitost k rozvoji očekávaných výstupů v oblasti Dítě a svět a klíčových kompetencí.

Pevně věřím, že moje práce bude využívána i ostatními kolegyněmi v mateřské škole a bude pro ně inspirací pro další práci s dětmi v mateřské škole. Zdaleka jsem nevyčerpala všechny možnosti, které město k poznávání přírody a společnosti poskytuje, nabízí se řada dalších zajímavých vycházek a výprav za poznáním. Ráda bych dále v budoucnu v této činnosti pokračovala.

Seznam použité literatury a pramenů

- ANDREWS, G., KNIGHTON, K. *100 pokusů pro šikovné děti*. 1. vyd. Praha: Svojtka@Co. s.r.o, 2006. 96 s. ISBN 80-7352-418-X.
- BENNETT, J., SMITH, R. *Nápady pro přírodovědu*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. 128 s. ISBN 80-7178-112-6.
- BINDER, I. *Otakar Kubín – Coubine*. Boskovice: Muzeum Boskovice, 2003. 24 s.
- BRÁNSKÝ, J. *Boskovice v proměnách času*. 1. vyd. MěstNV v Boskovicích: Tisk, 1990, 70 s.
- CLAYCOMBOVÁ, P. *Školka plná zábavy*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. 248 s. ISBN 80-7178-069-3.
- ČINČERA, J. *Environmentální výchova: od cílů k prostředkům*. Brno: Paido, 2007. 116 s. ISBN 978-80-7315-147-8.
- DOBRORUKOVÁ, J., DOBRORUKA, L.J. *Malá tajemství přírody*. Praha: Albatros, 2001. 175 s. ISBN 80-00-00952-8.
- DOLEŽALOVÁ, E. *Hry na každý měsíc*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003. 201 s. ISBN 80-247-0414-5.
- FICHNOVÁ, K., SZOBIOVÁ, E. *Rozvoj tvořivosti a klíčových kompetencí dětí*. Praha: Portál, 2007. 130 s. ISBN 978-80-7367-323-9.
- GRÉEOVI G. a A. *Tomík objevuje přírodu*. Praha: Albatros, 1983.
- HANUŠ, R., CHYTILOVÁ, L. *Zážitkově pedagogické učení*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. 192 s. ISBN 978-80-247-2816-2.
- HEDERER, J. *Životní prostředí a výchova*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. 51 s. ISBN 80-85282-88-7.
- HOLOUŠOVÁ, D., KROBOTOVÁ, M. *Diplomové a závěrečné práce*. 2. vyd. Olomouc: UP Olomouc, 2002. 117 s. ISBN 80-244-1237-3.
- JUREK, J. *Z boskovických lesů*. Brno: Grafia. 39 s.
- KLENOVSKÝ, J. *Židovská čtvrť v Boskovicích*. 3. vyd. Boskovice: Klub přátel Boskovic, 2004. 71 s.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Metodika seznamování dětí s přírodou*. 1. vyd. Praha : SPN, 1982. 255 s.

- KOLEKTIV ZPRACOVATELŮ. *Územní plán obce Boskovice*. Brno: 1999. 166 s.
- LISICKÁ, H. *Z českých a moravských hradů*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1977. 687 s.
- MAŇÁK, J. *Nárys didaktiky*. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, 2003. 104 s. ISBN 80-210-3123-9.
- MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY (MŠMT). *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Bílá kniha*. Praha: Tauris, 2001. 97 s. ISBN 80-211-0372-8.
- MINXOVÁ, M. *Pověsti a vyprávěnky z Boskovic*. 6. vyd. Boskovice: Klub přátel Boskovic, 2004. 102 s.
- MINXOVÁ, M. *Ve starých Boskovicích pod loučí*. 3. vyd. Boskovice: Formát. 90 s. ISBN 80-901260-3-0.
- NELEŠOVSKÁ, A., SPÁČILOVÁ, H. *Didaktika primární školy*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, 2005. 254 s. ISBN 80-244-1236-5.
- NOVÁČKOVÁ, H. *Otvírání studánek aneb Abeceda pro objevitele a strážce vody*. Sluňákov.
- OPRAVILOVÁ, E. *Dítě si hraje a poznává svět*. 1. vyd. Praha: SPN, 1988. 179s.
- PATOČKA, K. *Hledání přírody*. Brno: Blok, 1984. 233 s.
- PODROUŽEK, L. *Didaktika prvouky a přírodovědy pro primární školu*. 1. vyd. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2003. 156 s. ISBN 80-86473-37-6.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 3. vyd. Praha: Portál, 2001. 328 s. ISBN 80-7178-579-2.
- SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. 322s. ISBN 978-80-247-1821-7.
- SMOLÍKOVÁ, K. a kol. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Tauris, 2006. 48 s. ISBN 80-87000-00-5.
- SOUČKOVÁ, L. aj. *Metodické listy pro předškolní vzdělávání* Praha: Nakladatelství Dr. Josef Raabe, s.r.o., 2001. ISBN 80-86307-03-4.
- ŠIMONÍK, O. *Úvod do školní didaktiky*. Brno: MSD Brno, 2003. 91 s. ISBN 80-86633-04-7.

ŠIRCOVÁ, I. *S dětmi v přírodě*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 159 s. ISBN 978-80-7367-201-0.

TUPÝ, K. aj. *Prvouka*. 1. vyd. Praha: SPN, 1975. 134 s.

UHŘÍČKOVÁ, A. *Z pohádky do zahrádky*. Rezekvítek, 2002. 56 s. ISBN 80-86626-02-4.

WILLIAMS, R., A., ROCKWELL, R., E., SHERWOODOVÁ, E., A. *Od báboviček k magnetům: přírodovědné činnosti s malými dětmi*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. 172 s. ISBN 80-7178-110-X.

ZAPLETAL, M. *Hry v přírodě*. 2. vyd. Praha: Olympia, 1987. 629 s.

Internetové prameny:

Boskovice. Oficiální stránky organizace [online]. [cit. 2010-03-05]. Dostupné na WWW: <<http://www.boskovice.cz/index.php>>

Boskovice. Oficiální stránky organizace [online]. [cit. 2010-06-03]. Dostupné na WWW: <http://www.kulturaboskovice.cz/symf_orchestr.htm>

Boskovice. Oficiální stránky organizace [online]. [cit. 2010-05-01]. Dostupné na WWW: <http://www.boskovice.cz/index.php?page=temata/pamatky_historie_muzeum/cestni_obcane#spidlik>

Boskovice. Oficiální stránky organizace [online]. [cit. 2010-06-08]. Dostupné na WWW: <http://www.boskovice.cz/index.php?page=temata/pamatky_historie_muzeum/bible>.

Boskovice. Oficiální stránky organizace [online]. [cit. 2010-04-20]. Dostupné na WWW: <http://www.masboskovickoplus.cz/fotogalerie0811_boskovicko.htm>

Wikipedia – otevřená encyklopedie [online]. [cit. 2010-06-07]. Dostupné na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Jinan_dvoulalo%C4%8Dn%C3%BD>

Wikipedia – otevřená encyklopedie [online]. [cit. 2010-06-07]. Dostupné na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/L%C3%ADpa_malolist%C3%A1>

Wikipedia – otevřená encyklopedie [online]. [cit. 2010-06-07]. Dostupné na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Dub_letn%C3%AD>

Wikipedia – otevřená encyklopedie [online]. [cit. 2010-06-07]. Dostupné na WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Ka%C5%A1tan>>.

Wikipedia – otevřená encyklopedie [online]. [cit. 2010-06-07]. Dostupné na WWW:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Strakapoud_velk%C3%BD>

Seznam příloh

A) Přílohy ve vazbě bakalářské práce:

Příloha č. 1: Vybrané dílčí vzdělávací cíle, nabídka a očekávané výstupy z jednotlivých oblastí výchovy RVP PV

Příloha č. 2: Mapa Naučných stezek zdraví v Boskovicích

Příloha č. 3: Seznam dalších rodáků města Boskovice

B) Přílohy mimo bakalářskou práci:

Příloha č. 1 B: Ptáčník Velen z Boskovic

Příloha č. 2 B: Ptáčník Velen poznává ptáčky v lese

Příloha č. 3 B: Památný strom Dub letní před hradem

Příloha č. 4 B: Brněnský kníže loví zvěř v lese

Příloha č. 5 B: Hrad Boskovice

Příloha č. 6 B: Poznej, co kde roste

Příloha č. 7 B: Rostliny, co jsem našel v lese

Příloha č. 8 B: Objevuj zvířátka se skřítky

Příloha č. 9 B: Můj strom

Příloha č. 10 B: Co do lesa nepatří

Příloha č. 11 B: Skřítkci na Zlatníku

Příloha č. 12 B: Pohádka o zvířátkách na poli

Příloha č. 13 B: Studánka Otylka

Příloha č. 14 B: Co vyrostlo na poli

Příloha č. 15 B: Výprava za stromy, co léčí

Příloha č. 16 B: Co děláme, když jsme nachlazení

Příloha č. 17 B: Výprava za vodníkem k rybníčkům

Příloha č. 18 B: Jak teče voda?

Příloha č. 1:

Vybrané dílčí vzdělávací cíle, nabídka a očekávané výstupy z jednotlivých oblastí výchovy RVP PV

Oblast biologická - Dítě a jeho tělo:

Dílčí vzdělávací cíle

- „rozvoj a užívání všech smyslů
- osvojení si věku přiměřených praktických dovedností“ (Smolíková a kolektiv, 2006, s. 16)

Vzdělávací nabídka

- „turistika, sezónní činnosti
- manipulační činnosti a jednoduché úkony s předměty, pomůckami, nástroji, náčiním, materiálem, činnosti seznamující děti s věcmi, které je obklopují a jejich praktickým používáním“ (tamtéž)

Očekávané výstupy

- „vnímat a rozlišovat pomocí všech smyslů (sluchově rozlišovat zvuky a tóny, zrakově rozlišovat tvary předmětů a jiné specifické znaky, rozlišovat vůně, chutě, vnímat hmatem apod.)
- zvládat jednoduché pracovní úkony (udržovat pořádek, zvládat jednoduché úklidové práce, práce na zahradě apod.)“ (Smolíková a kolektiv, 2006, s. 17)

Oblast psychologická - Dítě a jeho psychika:

Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace

Dílčí vzdělávací cíle

- „rozvoj, zpřesňování a kultivace smyslového vnímání, přechod od konkrétně názorného myšlení k myšlení slovně-logickému (pojmovému), rozvoj paměti a pozornosti, přechod od bezděčných forem těchto funkcí k úmyslným, rozvoj a kultivace představivosti a fantazie
- rozvoj tvořivosti (tvořivého myšlení, řešení problémů, tvořivého sebevyjádření)
- posilování přirozených poznávacích citů (zvědavosti, zájmu, radosti z objevování apod.)

- vytváření pozitivního vztahu k intelektuálním činnostem a k učení, podpora a rozvoj zájmu o učení

- vytváření základů pro práci s informacemi“ (Smolíková a kolektiv, 2006, s. 20)

Vzdělávací nabídka

- „přímé pozorování přírodních, kulturních i technických objektů i jevů v okolí dítěte, rozhovor o výsledku pozorování

- záměrné pozorování běžných objektů a předmětů, určování a pojmenovávání jejich vlastností (velikost, barva, tvar, materiál, dotek, chuť, vůně, zvuky), jejich charakteristických znaků a funkcí

- motivovaná manipulace s předměty, zkoumání jejich vlastností

- konkrétní operace s materiálem (třídění, přiřazování, uspořádání, odhad, porovnávání apod.)

- spontánní hra, volné hry a experimenty s materiálem a předměty

- smyslové hry, nejrůznější činnosti zaměřené na rozvoj a cvičení postřehu a vnímání, zrakové a sluchové paměti, koncentrace pozornosti apod.

- námětové hry a činnosti

- hry nejrůznějšího zaměření podporující tvořivost, představivost a fantazii (kognitivní, imaginativní, výtvarné, konstruktivní, hudební, taneční či dramatické aktivity)

- řešení myšlenkových i praktických problémů, hledání různých možností a variant

- hry a činnosti zaměřené ke cvičení různých forem paměti (mechanické a logické, obrazné a pojmové)

- činnosti zaměřené k vytváření (chápání) pojmů a osvojování poznatků (vysvětlování, objasňování, odpovědi na otázky, práce s knihou, s obrazovým materiálem, s médií apod.)

- činnosti zasvěcující dítě do časových pojmů a vztahů souvisejících s denním řádem, běžnými proměnami a vývojem a přibližující dítěti přirozené časové i logické posloupnosti dějů, příběhů, událostí apod.“ (Smolíková a kolektiv, 2006, s. 20-21)

Očekávané výstupy

- „vědomě využívat všech smyslů, záměrně pozorovat, postřehovat, všimnout si (nového, změněného, chybějícího)

- zaměřovat se na to, co je z poznávacího hlediska důležité (odhalovat podstatné znaky, vlastnosti předmětů, nacházet společné znaky, podobu a rozdíl, charakteristické rysy předmětů či jevů a vzájemné souvislosti mezi nimi)
- vnímat, že je zajímavé dozvídat se nové věci, využívat zkušeností k učení
- postupovat a učit se podle pokynů a instrukcí“ (Smolíková a kolektiv, 2006, s. 21)

Sebepojetí, city, vůle

Dílčí vzdělávací cíle

- „rozvoj poznatků, schopností a dovedností umožňujících pocity, získané dojmy a prožitky vyjádřit
- rozvoj a kultivace mravního i estetického vnímání, cítění a prožívání“ (Smolíková a kolektiv, 2006, s. 22)

Vzdělávací nabídka

- „činnosti přiměřené sílám a schopnostem dítěte a úkoly s viditelným cílem a výsledkem, v nichž může být dítě úspěšné
- výlety do okolí (do přírody, návštěvy dětských kulturních akcí apod.)“ (tamtéž)

Očekávané výstupy

- „prožívat radost ze zvládnutého a poznaného
- vyvinout volní úsilí, soustředit se na činnost a její dokončení
- být citlivé ve vztahu k živým bytostem, k přírodě i k věcem
- těšit se z hezkých a příjemných zážitků, z přírodních i kulturních krás i setkávání se s uměním“ (Smolíková a kolektiv, 2006, s. 23)

Oblast interpersonální - Dítě a ten druhý:

Dílčí vzdělávací cíle

- „rozvoj interaktivních a komunikativních dovedností verbálních i neverbálních
- rozvoj kooperativních dovedností“ (Smolíková a kolektiv, 2006, s. 24)

Vzdělávací nabídka

- „kooperativní činnosti ve dvojicích, ve skupinkách
- společná setkávání, povídání, sdílení a aktivní naslouchání druhému

– četba, vyprávění a poslech pohádek a příběhů s etickým obsahem a poučením“ (tamtéž)

Očekávané výstupy

– „spolupracovat s ostatními“ (Smolíková a kolektiv, 2006, s. 25)

Oblast sociálně-kulturní - Dítě a společnost:

Dílčí vzdělávací cíle

- „seznamování se světem lidí, kultury a umění, osvojení si základních poznatků o prostředí, v němž dítě žije
- vytvoření základů aktivních postojů ke světu, k životu, pozitivních vztahů ke kultuře a umění, rozvoj dovedností umožňujících tyto vztahy a postoje vyjadřovat a projevovat“ (Smolíková a kolektiv, 2006, s. 26)

Vzdělávací nabídka

- „hry a praktické činnosti uvádějící dítě do světa lidí, jejich občanského života a práce (využívání praktických ukázek z okolí dítěte, tematické hry seznamující dítě s různými druhy zaměstnání, řemesel a povolání, s různými pracovními činnostmi a pracovními předměty, praktická manipulace s některými pomůckami a nástroji, provádění jednoduchých pracovních úkonů a činností apod.)“ (Smolíková a kolektiv, 2006, s. 27)

Očekávané výstupy

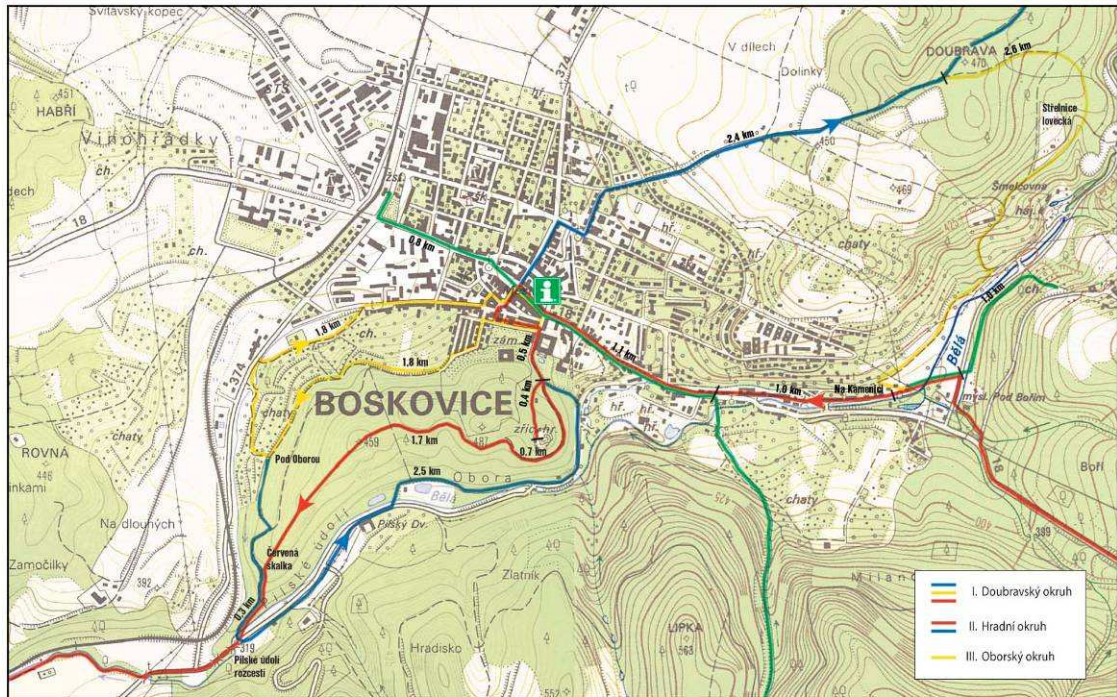
- „vnímat umělecké a kulturní podněty, pozorně poslouchat, sledovat se zájmem literární, dramatické či hudební představení a hodnotit svoje zážitky (říci, co bylo zajímavé, co je zaujalo)
- zachycovat skutečnosti ze svého okolí a vyjadřovat své představy pomocí různých výtvarných dovedností a technik (kreslit, používat barvy, modelovat, konstruovat, tvořit z papíru, tvořit a vyrábět z různých jiných materiálů, z přírodnin aj.)“ (Smolíková a kolektiv, 2006, s. 28)

Zdroj: SMOLÍKOVÁ, K. aj. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Tauris, 2006. 48 s. ISBN 80-87000-00-5.

Příloha č. 2:

Mapa Naučných stezek zdraví v Boskovicích

NAUČNÉ STEZKY ZDRAVÍ

I. trasa – Doubavský okruh

Délka okruhu 7,1 km. Jedná se o méně náročnou trasu s menšími výškovými rozdíly.

Trasa této stezky zdraví prochází chráněnou alejí lip Svatopluka Čecha (jedná se o oboustranné stromořadí letitých stromů). Trasa má boskovický hřbitov a vede k Westernovému městečku (vybudováno ve starém pískovém lomu). Teplé pískové podloží ovlivnilo skladbu lesních porostů, která je tvořena převážně borovicemi a duby. Dubový les dal jméno celé této lokalitě – Doubavy. Dále vede trasa po modré turistické značce, z níž odbočuje po staré cestě pod Vratkov. Míjí lokalitu Velká Lopata v níž se nachází myslivecký areál se střelnicí. Pokračujeme dolů okolo přírodně zajímavé turistické lokality Dva Dvory – Šmelcovna, na jejímž okraji se nachází stará kaštanovna. Na tomto místě lze navštívit zahradnický a sadovnický atraktivní arboretum Šmelcovna (dochováno původní terasování starého ovocného sadu, který je postupně obnovován). V arboretu se nacházejí bohaté sbírky dřevin. Celá tato lokalita je vyhlášena jako významný krajinný prvek a je chráněna pro svoji jedinečnost zákonem o ochraně přírody a krajiny. Pod svahem u pily na Šmelcovně se nachází rybníček, do něhož ústí v minulosti funkční plavební kanál vedoucí z obce Suchý, kterým se splavovaly klády na pilu. Nedaleko (ve Vratkovském a Melkovském údolí) se nachází nově vybudovaná retenční vodní nádrž se sypanou hrází. Okruh pokračuje částí města zvané Bělá po ulici Dukelská a Sušilova na Masarykovo náměstí.

II. trasa – Hradní okruh

Délka okruhu 6,2 km. Jedná se o náročnější trasu z hlediska převýšení.

Trasa této stezky vychází z náměstí. Vlevo míjí barokní budovu tzv. Rezidenci (rodný dům prof. Dr. Karla Absolona, badatele krásových oblastí Moravského a Jihošlonského krasu). Dnes je v této budově umístěno Muzeum Boskovicka. Po pravé straně budova bývalého kláštera. Kolem bývalé oranžerie (skleníku) je možné sejít do prostoru parku s množstvím vzácných dřevin (např. ojedinělý rozkladitý exemplář jinanu dvouláložného-ginko biloba). Okolo empírové budovy boskovického zámku vede trasa nad areálem letního kina po cestě jižním úbočím nad údolím říčky Bělé (Pílské údolí). Míjí tzv. „vyhlídku“ (dřevěný altánek na malé plošince u cesty). Odtud vyhléd na východní část Boskovic a na kopce Drahaněské vrchoviny. Dále trasa máji zříceninu boskovického hradu a pokračuje po červené turistické značce vedenou teplým jižním úbočím porosty habrů, buků a borovic. Vede k místu bývalého lomu „červená skalka“ dolů k tzv. „Černému mostu“ a stáčí se proti proudu říčky Bělé do Pílského údolí. Celá tato lokalita je chladná s inverzním charakterem. V Pílském údolí stály v minulosti tři mlýny (Puklův, Prochtův a Dvořáčekův) každý s vlastním rybníkem. V současnosti se v údolí nacházejí rybníky dva (horní a spodní). U spodního rybníka se nachází bývalá myslivna. V minulosti sloužily v údolí kromě myslivny dvě hájenky a velký hospodářský dvůr (část dvora je dochována do dnes). Porosty dřevin podél toku Bělé jsou tvořeny babykami, olšemi a místy se nacházejí dnes již vzácné exempláře jilmů. Stezka poté přechází na silnici, z níž odbočuje vlevo do svahu (větší stoupání) pod vyhlídkou k plátnu letního kina a přes park zpět po ulici Hradní na Masarykovo náměstí – vyznačeno červenou turistickou značkou.

III. trasa – Oborský okruh

Délka okruhu 3,6 km. Jedná se o méně náročnou vyhlídkovou a procházkovou trasu s menším převýšením.

Trasa této stezky vychází z Masarykova náměstí po ulici Hradní, kde vpravo odbočuje jednoduchou branou do ulice Pláčkova. Tato brána uzavírala bývalé židovské ghetto z jeho východní strany v těsném sousedství panského sídla. Je to jediná ze tří bran, která se zachovala do dnešní doby. V minulosti bývala opatřena vraty, která se na noc zavírala. Dnes u této brány začíná naučná cesta Židovským městem (26 dalších označených zastavení) a je na ní umístěna informační tabule. Na ulici Pláčkova stojí malé domky s prvky empírové výzdoby. Na ulici ulice před náměstíčkem U Vážné studny odbočíme vlevo nahoru do ulice Pod Klášterem, která vede podél zdi podzámecké zahrady. Na konci této ulice u budovy bývalé továrny Moritze Saxla se dáme vlevo a pokračujeme vzhůru ulici Velenova. Na jejím konci se dáme doprava ulici Žerotinova, která se nachází jakoby utopená pod mohutným tarasem zámecké obory. Žerotinova ulice přechází plynule v pohodlnou vycházkovou cestu pod oborou. Zde se otevírají krásné výhledy jednak na západní část města, dále pak pohledy severním směrem od Boskovic. Na západ od města vidíme dvě permské kupy – vlevo Rovná (504 m), napravo od ní SM směrem Habří (lídoval Vínohrádky 441 m) s vysílačem. Nalevo se táhne mohutný masiv Českomoravské vrchoviny. Uprostřed před námi leží úrodná boskovická brázda s názvem Malá Haná. Napravo od ní se zvedají hřbety Drahaněské vrchoviny. Pokračujeme dále po této cestě a vpravo pod námi míjíme židovský hřbitov s výměrou 14 528 m². Většina náhrobků zde pochází z 18. století. Cesta máji zahrádkářskou kolonii a odbočuje vpravo strmou travnatou cestou dolů k Boskovickému potočku (za vlhkého počasí může být tato cesta kluzká). Proti jeho toku se do staneme kolem farské louky k bráně židovského hřbitova. Pokračujeme ulicí Potoční, na konci odbočíme vpravo vzhůru ulici Bilkova, kde těsně před náměstíčkem U Vážné studny sejdem schůdky ulicí U Templu vlevo a dojdeme k Synagoze maior. Ta pochází z roku 1639 a je významnou kulturní památkou města. Dále pokračujeme vlevo do prostoru pod kostel sv. Jakuba staršího, vystoupíme po schůdkách v opěrné zdi pod kostelem zpět na Masarykovo náměstí.

Zdroj: http://www.boskovice.cz/temata/cestovni_ruch/uzitecne_informace/images/stezky_zdravi.jpg

Příloha č. 3:

Seznam dalších rodáků města Boskovice

ABSOLON Karel PhDr. nar. 16. června 1877, z. 6. října 1960, Brno. Význačný badatel krasových oblastí Moravského krasu a Jihoslovanského krasu. Dílo: Moravský kras a jeho podzemní svět.

AUGUSTA Josef RNDr., nar. 17. března 1903, z. 4. května 1968, Praha. Profesor paleontologie na přírodovědecké fakultě UK v Praze, Doktor paleontologických a mineralogických věd. Autor mnoha odborných i popularizačních spisů (Z hlubin pravěku, Zavátý život, Ztracený svět).

BAČOVSKÝ Pavel, nar. 2. dubna 1898, z. 21. ledna 1980, Boskovice. Absolvent Uměleckoprůmyslové školy v Brně, malíř zejména Českomoravské a Dražanské vysočiny. Bohatá barevnost realistického projevu. Výstavy v Boskovicích (1958, 1963, 1968), v Brně (1960).

BERGER Augustin, nar. 11. srpna 1861, z. 1. července 1945, Praha, pův. jménem Ratzesberger. Sólový tanečník v Praze a cizině. Od 1884 baletní mistr Národního divadla v Praze, 1900-10 ve Varšavě a Londýně, 1923-32 choreograf Metropolitní opery v New Yorku. Tvůrce baletních libret. Autor Pamětí (Praha 1912).

BIEBER Josef, nar. 14. prosince 1896 v myslivně na Rovné, z. 21. března 1970, Boskovice. Absolvent Akademie výtvar. umění v Praze (1916-20, prof. V. Nechleba). Od 1951 v důchodu v Boskovicích. Malíř krajin, portrétů, kytic a zátiší. Od staromistrovského pojetí dospěl až k expresivní barevnosti.

BÍLKA Petr, nar. 4. května 1820, z. 11. září 1881, Vídeň. Po studiích v Brně a Vídni vychovatelem, ředitelem a pak majitelem významného výchovného ústavu ve Vídni. Vlastenec, pokrokový pedagog, editor českých knih.

FABIÁNEK František, nar. 14. října 1884, z. 3. prosince 1967, Brno. Po absolvování kamenosochařské školy v Hořicích vystudoval pražskou Akademii (1905-9, prof. Myslbek), pak u A. Rodina v Paříži (1910) a v Itálii. Tvořil trvale v Brně, zejména pomníky (Křížkovský, Kosmák, dr. J, Hlávka aj.),

FIALOVÁ Marie, roz. Nusshaumová, nar. 27. března 1884, z. 20. března 1963, Brno. Od 1910 do 1932 sólistka Národního divadla v Brně, pak soukromá učitelka hudby.

FRIŠ Oldřich, nar. 7. května 1903, z. 15. ledna 1955, Praha. Vynikající indolog, překladatel indických literárních děl, od 1945 docent filoz. fak. KU v Praze, šéfredaktor revue Archiv orientální a Nový orient.

HARNACH Richard MVDr., nar. 30. března 1898, z. 29. října 1981, Brno. Doktor veterinárních věd, prof. mikrobiologie a imunologie na VŠ zemědělské a lesnické v Brně. Spis Nakažlivé nemoci hospodářských zvířat (1954), skripta, učebnice.

CHLUP Jan - nar. 22. listopadu 1889, z. 4. srpna 1968 v Brně. Zakladatel a budovatel 1. moravského ústavu pro tělesně postižené v Brně-Králově Poli.

CHLUP Otokar PhDr., nar. 30. srpna 1875, z. 14. května 1965, Praha. Významný český pedagog, prof. KU, akademik od 1952. Nositel mnoha vyznamenání, Čestný člen řady zahraničních institucí.

MENSENDORFF-POUILLY Hugo, nar. 1929, poslední z francouzského rodu Mensdorff-Pouilly, který se narodil na boskovickém zámku. Během totality byl perzekuován. V roce 1990 vstoupil do služeb ministerstva zahraničí, do roku 1994 působí na velvyslanectví v Paříži. Od roku 1995 pracuje v hodnosti rady - vyslance na velvyslanectví Suverénního řádu maltézských rytířů v ČR.

NOVENKOVÁ Věra, roz. Davidová, nar. 2. října 1924. Dlouholetá sólistka Čs. stát. souboru písní a tanců, interpretka lidových písní. Nazpívala 2 dlouhohrající desky, host Čs. rozhlasu.

ŘEHOŘEK František, nar. 26. listopadu 1890, z. 21. listopadu 1982, Boskovice. Absolvent pražské Akademie (1907-1912, prof. Bukovac, Roubalík, Schwaiger). Malíř od 1922 trvale tvořící na Kořenci. Figuralista, akvarelista, realista. Výstavy v Boskovicích.

SLOVÁK Alois, nar. 1. srpna 1859, z. 23. března 1930, Brno. Ředitel biskupského semináře v Brně, buditel českého Brna. Iniciátor Mohyly míru na paměť bitvy u Slavkova. Historik.

SPURNÁ Vladimíra, nar. 29. ledna 1953. Sólistka zpěvohry Státního divadla v Brně (od 1977).

STRAŇÁK František, PhDr., nar. 6. prosince 1875, z. 15. února 1957 Praha. Pedolog, fytopatolog, jeskynní botanik. Docent VŠZ v Praze. Zakladatel a organizátor fyto- patologické služby v ČSR.

SVĚRÁK Karel MUDr., nar. 22. října 1889, z. 24. října 1942, Mauthausen. Od 1936 referent min. zdravotnictví pro choroby sociální. Za pomoc pachatelům atentátu na Heydricha s celou rodinou popraven.

TRAPL Antonín, nar. 8. června 1890, z. 15. dubna 1950, Brno. Kapelník městské hudby, hudební skladatel.

UNGAR Hermann, nar. 20. dubna 1893, z. 28. října 1929, Praha. Německy píšící spisovatel židovského původu, vlivy psychoanalýzy a expresionismu. Romány Třída, Zmrzačení, povídky Hoši a vrahové, Colbertova cesta aj. Dramata Rudý generál, Zahradní besídka.

VOJTĚCH Ludvík, nar. 17. listopadu 1889, z. 1. října 1964 Boskovice. Profesor na gymnáziu v Boskovicích.

VOJTĚCH Ivan PhDr., nar. 27. listopadu 1928. Přednášel estetiku na AMU a JAMU, od 1961 do 1975 na fil. fak. KU v Praze. Od 1967 editor díla A. Schönberga.

Zdroj: (BRÁNSKÝ, J. *Boskovice v proměnách času*. 1. vyd. MěstNV v Boskovicích: Tisk, 1990, s. 66-68

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Jarmila Malušková
Katedra:	Katedra primární pedagogiky
Vedoucí práce:	PhDr. Vlasta Hrdličková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	Využití města Boskovice pro poznávání přírody a společnosti u dětí předškolního věku
Název v angličtině:	Use of the town Boskovice to explore nature and society in preschool children.
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá otázkou využití přírodního prostředí města Boskovice při výchově a vzdělávání dětí předškolního věku. Poznávání přírody se uskutečňuje pozorováním a organizovanými činnostmi na vycházkách i v mateřské škole.
Klíčová slova:	Příroda, vztah k přírodě, společnost, výchova dětí, dítě a svět, dítě předškolního věku, pověst, metody, organizační formy, prostředky
Anotace v angličtině:	This thesis deals with the issue of using natural environment within town of Boskovice when educating pre-school children. Getting knowledge about nature is realized by observing and by organized activities at kindergarten and in terms of outdoor walks.
Klíčová slova v angličtině:	Nature, relationship to nature, society, education of children, the child and the world, preschool age child, myth, methods, organizational forms, educational resources
Přílohy vázané v práci:	3
Přílohy mimo práci:	1 soubor
Rozsah práce:	97 stran
Jazyk práce:	Český